

OPINNÄYTETYÖ

Kipinästä kirjanmerkkiin Suunnitelma lastenkulttuurikeskuksen perustamiseksi Ylä-Pirkanmaalle

Sipriina Ritaranta

Kulttuurituottaja YAMK 60 op

Arvioitavaksi jättämisaika

12/2023

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Koulutuksen nimi: Kulttuurituottaja YAMK

Tekijät: Sipriina Ritaranta
Opinnäytetyön nimi: Kipinästä kirjanmerkkiin. Suunnitelma lastenkulttuurikeskuksen perustamiseksi Ylä-Pirkanmaalle
Sivumäärä: 62 ja 5 liitesivua
Työn ohjaaja(t): Pekka Vartiainen
Työn tilaaja(t): Mänttä-Vilppulan kaupunki, kulttuuripalvelut

---

Lastenkulttuurikeskusten verkostossa tuotetaan maassamme korkealaatuisia lastenkulttuuripalveluja ja taidekasvatusta. Ylä-Pirkanmaan alueella keskusta ei ole ja alueella on selkeä saatavuusvaje näiden palvelujen osalta. Tässä kehittämistyössä selvitetään, millaisilla toimintaperiaatteilla ja käytännön toteutussuunnitelmalla laadukas lastenkulttuurikeskustoiminta voidaan käynnistää Ylä-Pirkanmaalla sekä millainen ja millä periaatteilla toimiva verkosto tällaisen keskuksen taakse tarvitaan. Tavoitteena on rakentaa monen kunnan muodostama verkostomainen lastenkulttuurikeskus.

Kehittämistyövaiheessa ideaa testataan konstruktiivisen tutkimuskehikon periaatteiden mukaisesti analysoimalla toimintaympäristöä tarkasti sekä keräämällä paikallisilta ammattimaisilta kulttuuritoimijoilta (mm. opettajilta ja taidekasvattajilta) tietoa siitä, millaisia sisältöjä perustettavan lastenkulttuurikeskuksen (työnimeltään Kipinä) tulisi tarjota ja millaiselta arvopohjalta ja millaisin tavoittein sen toiminta tulisi käynnistää.

Tietoa kerätään benchmarkingin, kyselyn ja haastatteluiden sekä aivoriihityöskentelyn keinoin. Aineistoa analysoidaan ennen kaikkea laadullisilla menetelmillä.

Aineiston analyysin tuloksena hahmottuu toimintasuunnitelma, jota kuvataan vaikuttavuusketjussa sekä Business Model Canvas –mallia hyödyntäen. Varsinaisia Kipinän toimintasiältöjä ei tässä vaiheessa lyödä vielä lukkoon, vaan tämän kehittämistyön jälkeisessä vaiheessa käynnistetään perustamishanke, jossa myös alueen lapset, nuoret ja perheet pääsevät suunnittelemaan itselleen suunnattuja palveluja.

Asiasanat: lastenkulttuuri, kulttuurikeskus, osallisuus, alueellisuus, verkostojohdaminen, kulttuurihyvinvointi

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences

Name of the Degree Programme: Cultural Manager (Master's Degree)

Author: Sipriina Ritaranta

Title: Sparks for children. A plan to establish a children's cultural centre in Upper Pirkanmaa

Number of Pages: 62 and 5 attachment pages

Supervisor(s): Pekka Vartiainen

Commissioned by: Art Town Mänttä-Vilppula, cultural services

A network of children's cultural centres will provide high-quality children's cultural services and arts education in our country. There is no centre in Upper Pirkanmaa and there is a clear lack of availability of these services in the region. This development work will explore the principles and practical implementation plan for launching a quality children's cultural centre in Upper Pirkanmaa and the type and principles of the network needed to support such a centre. The aim is to build a networked children's cultural centre consisting of several municipalities.

In the development phase, the idea will be tested according to the principles of a constructivist research framework by analysing the operating environment in detail and by collecting information from local professional cultural actors (e.g. teachers and art educators) on what kind of content the children's cultural centre (working name Kipinä) should offer and what kind of values and objectives should be used to launch its activities.

Information will be gathered through benchmarking, questionnaires and interviews, brainstorming and documentary analysis. The data will be analysed primarily using qualitative methods.

The analysis of the data will result in an action plan, which will be described in a Business Model Canvas. The actual content of Kipinä's activities will not be finalised at this stage, but a start-up project will be launched after this development work, in which children, young people and families in the region will also have the opportunity to design services that are tailored to them.

Keywords: children's culture, cultural centre, inclusion, regionality, network management, cultural well-being

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	6
2	TAVOITTEET JA TUTKIMUKSEN KEHIKKO	11
	2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymys	11
	2.2 Työn kehikkojen rakentuminen	11
	2.3 Menetelmät	13
	2.4 Kehittämistyön rakenne	15
3	TIETOPOHJA	17
	3.1 Laadukkaan lastenkulttuuritoiminnan kriteerit	17
	3.2 Kulttuuriosallisuus tavoitteena	19
	3.3 Lasten ja nuorten kulttuurihyvinvoinnin merkityksien rakentuminen tutkimuksen valossa.....	20
	3.4 Kulttuurikasvatussuunnitelmat tavoitteellisena työkaluna	22
	3.5 Kunta kulttuuripalvelujen tuottajana.....	23
4	OPPIMISTA MUISTA LASTENKULTTUURIKESKUKSISTA.....	26
	4.1 Lastenkulttuurikeskukset vertailuanalyysin kohteena	26
	4.2 Rulla.....	27
	4.3 Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila.....	28
	4.4 Verso	29
	4.5 Efekti.....	30
	4.6 Yhteenvetoa vertaisanalyysistä.....	31
5	TOIMINTAYMPÄRISTÖN TARKASTELUA.....	33
	5.1 Kulttuuritoiminnan strateginen suunnittelu Mänttä-Vilppulassa.....	33

5.2 Kulttuurikasvatuksen tavoitteet ja käytännön haasteet Mänttä-Vilppulassa	35
5.3 Kulttuuritoiminnan strategiset linjaukset ja kulttuurikasvatuksen tavoitteita Ylä- Pirkanmaan ja lähialueen kunnissa	36
6 LASTENKULTTUURIKESKUS KIPINÄN TOIMINNAN SUUNTAVIIVAT	39
6.1 Kysely kulttuurisektorin toimijoille	39
6.2 Keskuksen arvot ja toiminnan tavoitteet	40
6.3 Keskuksen ensimmäisen vaiheen palvelukokonaisuus	43
6.4 Toimiminen verkostossa	46
7 KEHITTÄMISEHDOTUKSET	48
7.1 Lastenkulttuurikeskus Kipinän Business Model Canvas	48
7.2 Vaikutusketjun rakentuminen	53
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	56
8.1 Suuntaviivat laadukkaan lastenkulttuurikeskustoiminnan käynnistämiseen	56
8.2 Havaittuja haasteita prosessin aikana	57
8.3 Lastenkulttuurikeskus strategisena aluekehittämisen välineenä	58
LÄHTEET	60

1 JOHDANTO

Lastenkulttuuri tekee mahdolliseksi taiteeseen ja kulttuuriin kasvamisen. Kulttuurin ja taiteen parissa toimiminen voi parhaimmillaan tuottaa pysyvää hyvinvointia. Sitä edesauttaa taiteen ja kulttuurin tekemisen ja kokemisen äärellä saadut onnistumisen ja mielihyvän kokemukset sekä itseilmaisun paraneminen. Lastenkulttuuri tarjoaa tilaisuuksia yhdessä toimimiseen, mikä voi edistää yhteisöllisyyttä, vuorovaikutusta sekä syventää sosiaalisia suhteita. Laadukas lastenkulttuurityö on ammatillisesti ja kestävä kehityksen periaatteiden mukaan toteutettua lapsilähtöistä taide- ja kulttuuritoimintaa. Kulttuuriperinnön tunteminen ja jatkaminen lisäävät yhteisön yhteenkuuluvuutta ja auttavat minäkuvan rakentamisessa. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 10.)

Tampere ja 19 muuta Pirkanmaan kuntaa hakivat Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuodelle 2026. Kilpailussa voitto meni Ouluun, mutta kahden vuoden hakuprosessin aikana syntyneitä yhteistyötä ja kuntien kulttuuritoimijoiden verkostoa ei haluttu hukata ja hakuprosessin jatkohankkeena päätettiin kuntien yhteisellä rahoituksella toteuttaa Operaatio Pirkanmaa, joka jatkaa kulttuuripääkaupunkihakun tavoitteiden pohjalta pirkanmaalaisen kulttuurisektorin kehittämistä ja kulttuuritoimijoiden kapasiteetin vahvistusta. (Operaatio Pirkanmaa 2023.)

Olen työskennellyt kulttuuripääkaupunkihankkeessa ja nyttemmin Operaatio Pirkanmaan tiimissä osa-aikaisena tuottajana ja Pirkanmaan kuntien yhteistyökoordinaattorina kevästä 2019 asti ja näiden vuosien aikana monien muiden tavoitteiden joukossa eräs keskeinen keskustelunaihe on ollut lastenkulttuurin alueellinen kehittäminen ja erityisesti lasten kulttuurikasvatuksen vahvistaminen kunnissa. Monet kunnat ovat prosessoineet esimerkiksi kulttuurikasvatussuunnitelmia ja jakaneet Pirkanmaan kuntien kulttuurivastaavien verkostotapaamisissa tähän liittyviä hyviä käytänteitä muille kunnille.

Tavoitteena on luonnollisesti lastenkulttuurin yhdenvertainen saavutettavuus alueen lapsille ja nuorille. Käytännössä kuitenkin kulttuurikasvatussuunnitelmien sisältöjen jalkauttamisessa on haasteita ja esimerkiksi kulttuurin saavuttamisen osalta pirkanmaalaiset lapset eivät ole lainkaan yhdenvertaisia. Syitä on monia, mutta kuntien tilannetta hyvin työni kautta tuntien sanoisin, että keskeisimpiä lienevät maantieteelliset etäisyydet kunnissa, kuntien erilainen kulttuuritarjonta ja kuntien sivistystoimien tosiasialliset, usein varsin niukat, resurssit kulttuuripalvelujen järjestämiseksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lapsille.

Lastenkulttuurikeskukset osallistuvat Suomessa omalta osaltaan saavutettavan lastenkulttuurin edistämiseen. Pirkanmaalla on kolme aktiivisesti toimivaa lastenkulttuurikeskusta: Tampereella Rulla ja Uulu sekä Lempäälässä Piipoo. Tampere, sen eteläpuoli ja sitä ympäröivä kaupunkiseutu (ympäristön suuret kaupungit) on siis katettu lastenkulttuurikeskustoiminnan osalta suhteellisen hyvin. Ylä-Pirkanmaalla on kuitenkin selvästi aukko lastenkulttuurikeskusten palvelutarjonnassa. Ylä-Pirkanmaahan lasketaan kuuluvaksi Mänttä-Vilppula, Juupajoki, Virrat ja Ruovesi (ks. kuva 1).

Kuva 1. Pirkanmaan seutukunnat

Näyttää siis vahvasti siltä, että pohjoisen Pirkanmaan osalta on syytä tutkia mahdollisuutta perustaa lastenkulttuurikeskus kuntien muun lastenkulttuurityön tueksi: koordinoimaan ja kehittämään kulttuurikasvatusta ja edistämään kulttuurikasvatussuunnitelmia yhdessä paikallisten toimijoiden verkoston kanssa. Operaatio Pirkanmaan aikana olemme huomanneet, että kuntien verkosto alkaa muodostaa jotain, joka on enemmän kuin osiensa summa: yhteistyöllä voidaan

vähentää esimerkiksi moninkertaista ja päällekkäistä hallinnollista työtä ja käyttää niukatkin budjetti- ja henkilöresurssit olennaiseen eli kulttuurisisältöihin. Ei todennäköisesti olisi siis taloudellisesti tai muidenkaan resurssien osalta järkevää perustaa yksittäisiä keskuksia yksittäisiin kuntiin, vaan lähteä suoraan rakentamaan verkostomaista toimintaa monen kunnan kesken.

Operaatio Pirkanmaan ohella työskentelen myös Mänttä-Vilppulan kaupungin kulttuuripalvelujen tuottajana. Kaupunki itse asiassa maksaa koko palkkani, mutta myy Operaatio Pirkanmaata hallinnoivalle Tampereen kaupungille osan työpanostani hankeajana, vuosina 2022–2024. Keskuksen kivijalkatoimipiste onkin suunnitelmani mukaan Mänttä-Vilppulassa ja keskuksen palvelut liikkuvat neljällä pyörällä alueen kuntiin. Käytännössä tämä tarkoittaa taidekasvattajien liikkumista eri puolille aluetta varhaiskasvatus- ja perusopetusyksiköihin ja muihin verkoston toimipaikkoihin. Alueellinen työskentely on hyvin luontevaa Pirkanmaalla niin sisällöllisesti kuin hallinnollisestikin ja uskon tämän tyyppisen toimintatavan sopivan hyvin pirkanmaalaisten kuntien muun toiminnan ja aluekehittämistavoitteiden osaksi. Mänttä-Vilppulasta käsin siis hallinnoitaisiin alueellista, verkostomuotoista lastenkulttuurikeskusta. Aineiston rajaamisen vuoksi keskityn tässä kehittämistyössä selvittämään keskuksen perustamista nimenomaisesti työn tilaajan, Mänttä-Vilppulan kaupungin osalta, mutta toimintaympäristö tarkastelussa otan huomioon myös ympäryskunnat.

Kutsun tällä hetkellä keskusta työnimellä Kipinä, joka on yksi kehittämistyön aineistonkeruun aikana esitetyistä nimi-ideoista perustettavalla lastenkulttuurikeskukselle. Kehittämistyöni pääotsikko “Kipinästä kirjanmerkkiin” johtaa ajatusta mm. Kanteletar-kokoelmaan tallennetun lastenlorun tavalla pidemmälle:

Oli ennen Onnimanni,
 Onnimannista matikka.
 Matikasta maitopyörä,
 maitopyörästä pytikä.
 Pytikästä pöytäristi,
 pöytärististä ripukka.
 Ripukasta rintasolki,
 rintasoljesta sopukka.
 Sopukasta Suomen kirkko,
 Suomen kirkosta kipinä
 Kipinästä kirjanmerkki,
 kirjanmerkistä meteli.
 Metelistä meidänherra
 meidänherrasta hevukka.
 Hevukasta heinäkelkka
 heinäkelkasta kekäle.

Kekäleestä kenkäräjä,
 kenkäräjästä rapukka.
 Rapukasta raidanhaara
 raidanhaarasta harakka.
 Harakasta hangonvarsi
 hangonvarresta vatikka.
 Vatikasta vallesmanni,
 vallesmannista matikka.
 Matikasta maitopyörä,
 maitopyörästä pytikkä...

(Lönnrot, 1840.)

Lorun leikkiminen sanoilla ja tunnelmilla, lapsilähtöisyys (sen funktio varmasti ainakin hauskuuttajana ja kieleen tutustuttajana) sekä sopivan absurdit hokemat (kaikki sanat eivät edes tarkoita tietävästi mitään) ovat lapsen maailmaan luontevasti sopivia piirteitä. Kipinä on luonnollisesti lämmin alkupiste, josta voi oikeissa olosuhteissa syttyä vaikka minkälainen hehku tai suorastaan roihu. Parhaimmillaan lastenkulttuurikeskus voi tarjoilla runsaasti syttyviä kulttuurin kipinöitä lapsille ja nuorille. Kirjanmerkki taas viittaa johnkin tärkeään, merkille ja muistiin pantavaan seikkaan ja toisaalta toki myös esimerkiksi sanataiteeseen – lasten ja nuorten sanataidekasvatus on lastenkulttuurikeskustoiminnan ydinaluetta. Lainasin siis työlleni otsikon lastenlorusta, ja sillä on monenlaisia vertauskuvallisia merkityksiä.

Kipinän suunniteltua ydintoiminta-aluetta on siis Ylä-Pirkanmaan alue, mutta keskustelua on tarpeen käydä myös mahdollisesti naapurimaakunnan puolella. Eräs peruste kuntaverkoston rakentumiselle voisi myös olla seutukunnalla toimivan taiteen perusopetusta (musiikki, tanssi sekä musiikin ja tanssin varhaiskasvatus) antavan Merikanto-opiston toiminta-alue: Virrat, Ruovesi, Ähtäri, Mänttä-Vilppula, Juupajoki ja Orivesi. Merikanto-opiston näen tärkeänä potentiaalisena verkostokumppanina myös lastenkulttuurikeskuksen palvelurakenteessa.

Työni tilaaja ja siis myös työnantajani, Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan kulttuuripalvelut, on monien muiden kuntien tapaan tilanteessa, jossa budjettiresurssit ovat varsin niukat, mutta toisaalta kaupungin strategiset linjaukset ja tässä tapauksessa myös brändi edellyttävät kulttuurikansalaisten kasvattamista ja toimivan kulttuurikasvatussuunnitelman noudattamista.

Kuitenkin vain yhden pienehkön kaupungin mittakaavassa, kulttuurikasvatussuunnitelmasta, lainsäädännöstä ja paikallisista linjauksista huolimatta, todellisuus on toisenlainen: kaupunkikeskustasta kauempana olevissa varhaiskasvatyksiköissä ovat lapset ja kouluissa

opiskelevat oppilaat eivät välttämättä pääse vuosittainkaan (saati useammin) tutustumaan edes oman paikkakunnan verrattain runsaaseen kuvataidetarjontaan, koska kauempana olevien koulujen oppilaiden kuljetuksiin ei ole riittävästi resursseja. Kaupungin sisälläkään eivät lapset ja nuoret ole yhdenvertaisessa asemassa kulttuurikasvatussuunitelman sisältöjen toteutumisen osalta.

2 TAVOITTEET JA TUTKIMUKSEN KEHIKKO

2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymys

Kehittämistyöni tavoitteena on selvittää, onko hybridimuotoisen (osin kiinteässä toimipisteessä, osin liikkuvana) toimivan, alueellisen ja verkostomuotoisen lastenkulttuurikeskuksen perustaminen mielekästä, taloudellisesti perusteltua ja aitoon tarpeeseen perustuvaa Ylä-Pirkanmaan alueella ja onko tämän keskuksen toiminta mahdollista käynnistää riittävän laadukkaasti, jotta se täyttäisi myös Lastenkulttuurikeskusten liiton kriteerit (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022).

Tutkimuskysymykseni siis on: Millaisilla toimintaperiaatteilla ja käytännön toteutus suunnitelmalla laadukas lastenkulttuurikeskustoiminta voidaan käynnistää Ylä-Pirkanmaalla? Kehittämistyöni tärkeitä avaintemoja ja -sanoja ovat *laadukas lastenkulttuurikeskustoiminta, kulttuuriosallisuus* sekä *lasten ja nuorten kulttuurihyvinvointi*.

Käytän tiedon- ja aineiston keräämiseen useita menetelmiä, joiden valinnassa on punaisena lankana osallisuus: heti tästä kehittämis- ja ideointivaiheesta lähtien on tärkeää, että paikalliset kulttuuritoimijat saavat olla mukana muotoilemassa sitä, millaisia sisältöjä, mitä toimintaa ja miltä arvopohjalta Kipinän toimintaa lähdetään rakentamaan.

Työn tulokset on tarkoitus esittää Business Model Canvas –muotoisena: BMC:ssa esitetään keskuksen toteuttamiskelpoinen (liike)toimintasuunnitelma. Tämän lisäksi keskuksen tärkeimpiä vaikutustekijöitä toimintaympäristössään kuvataan vaikutusketjutyökalun avulla.

2.2 Työn kehikkojen rakentuminen

Konstruktiiivinen tutkimus sopii lähestymistavaksi silloin, kun tavoitteena on luoda uusi konkreettinen tuotos. Tuotos on yleensä jonkinlainen merkityksellinen rakenne, jota voidaan hyödyntää jonkin todellisen, olemassa olevan ongelman ratkaisemiseen. Konstruktiiivisen tutkimuksen prosessissa on tavoitteena saada käytännön ongelmaan uudenlainen ja teoreettisesti perusteltu ratkaisu, joka tuo uutta tietoa sekä organisaatiolle että tiedeyhteisöön. (Ojasalo ym. 2021, 65–66.)

Konstruktiiivisen tutkimuksen prosessi voidaan kuvata kuvan 2 tapaan. Oman kehittämistyöni tapauksessa eri prosessin vaiheet voisi kuvata ja nimetä karkealla tasolla seuraavasti:

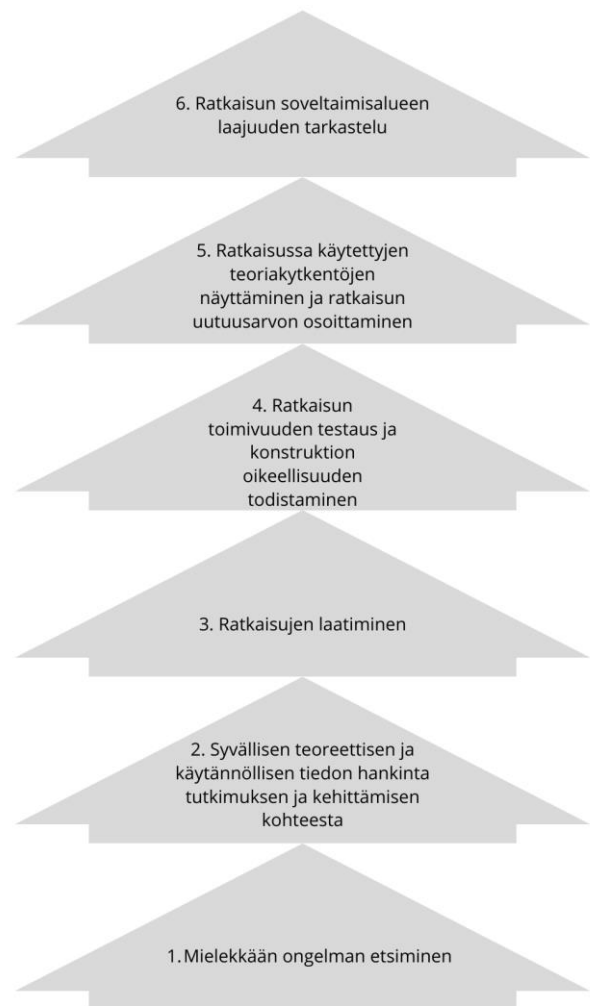
1. Ongelmana on **yläpirkanmaalaisten lasten ja nuorten kulttuuripalvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden sekä näiden palvelujen koordinaation vaje**. Tämä on kehittämistyöni lähtökohta.

2. Ongelman ratkaisuun sovellan teoreettisella tasolla **lastenkulttuurin laatua** käsittelevää teoria-aineistoa (ks. Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022), **verkostotyöskentelyä ja verkostojen johtamista** käsittelevää tutkimusta (ks. esim. Valtioneuvoston kanslia 2019) sekä **kulttuuriosallisuutta ja lasten ja nuorten kulttuurista hyvinvointia** käsittelevää tutkimusta (ks. esim. Virolainen 2015). Käytännön tiedon hankintaan käytän monipuolisesti erilaisia menetelmiä.

3. Ratkaisuehdotukseni on **alueellisen lastenkulttuurikeskuksen perustaminen** Ylä-Pirkanmaalle. Tässä käsillä olevassa kehittämistyössä keskuksen idea, toimintaperiaatteet ja tavoitteet testataan ja ne toivottavasti myös kirjastuvat.

4. Ratkaisun toimivuutta **testataan monilla eri menetelmillä**, kuten paikallisten kulttuuritoimijoiden haastatteluilla, benchmarkingilla ja dokumenttianalyysillä. Tavoitteena testauksessa on analysoida toimintaympäristöä niin syvällisesti, että pystyn todentamaan lastenkulttuurikeskuksen perustamis- ja toimintaedellytykset mahdollisimman varmasti.

5. Tietopohja on mukana aineiston keruussa ja analyysissä läpi koko työn.

Kuva 2.

6. Varsinaisen alueellisen **verkostotyön aloitus rajautuu alkamaan vasta kehittämistyövaiheen jälkeen**, mutta alustavia keskusteluja tulen käymään lähikuntien sivistyspalvelujen palvelualueiden henkilöstön kanssa myös kehittämistyön aikana. Mielekästä **kunta- ja toimija-verkoston laajuutta testataan** mänttävilppulalaisten toimijoiden kanssa työskennellessä myös tämän kehittämistyön puitteissa. Myöskin verkostojohtamisen peruseriaatteet on tärkeää kirjata ylös tässä kehittämistyövaiheessa, jotta varsinaiseen myöhempään konseptisuunnitelmaan ne saadaan luontevasti mukaan.

Tämä lähestymistapa kehystää koko kehittämistyötäni ja sen rakentumista, minkä lisäksi tässä työssä voi nähdä sisällytettynä kaksi muutakin keskeistä raamitusta: lastenkulttuurikeskuksen toiminnan suunnittelun kehikkona toimii paljon käytetty liiketoiminnan kehittämismalli Business Model Canvas (ks. esim. Ojasalo ym. 2021, 182–185; Innokylä 2023a) ja lisäksi vielä kehittämistyön tulosten vaikutusten kuvaajana Innokylässä kehitetty vaikutusketjutyökalu (Innokylä 2023b).

2.3 Menetelmät

Konstruktiiivinen tutkimus ei sulje pois periaatteessa mitään menetelmää. Tiedon- ja aineistonkeruun keskeiset menetelmät kehittämistyössäni ovat benchmarking eli vertailuanalyysi, kysely ja tähän liittyvät haastattelut sekä työpaja, jossa sovelletaan yhteisöllisenä kehittämisen menetelmänä aivoriihihityöskentelyä.

Kysely / haastattelu

Tässä kehittämistyössä kysely on oikeastaan käytännössä vaihtoehtoinen tiedonkeruumenetelmä haastattelulle ja ennemminkin ehkä lähinnä haastattelun korvike. Toisaalta jonkin rajallisen määrän määrällistä tietoa voi kerätä mielestäni yksinkertaisella lomakkeella helpommin kuin haastattelumuodossa. Perinteisessä mielessä tutkimuskäyttöön tarkoitettu kysely on usein erityisen tarkoituksenmukaista määrällisen tiedon keräämisessä. (Ojasalo ym. 2014, 121-123.)

Toteutan kyselyn tässä suunnitelmavaiheessa mänttävilppulalaisille ammattimaisille kulttuurikentän toimijoille, joilla on omasta näkökulmastaan jonkinlainen tarttumapinta kulttuurikasvatustyöhön: opettajia, rehtoreita, taiteilijoita ja taidekasvattajia sekä tulevan kulttuurikeskuksen yhteistyöverkoston mahdollisia toimijoita mm. kuntaorganisaatiossa.

Vastaajia on informoitu kyselyn käyttötarkoituksesta, vastausten käsittelystä ja tutkimusprosessin etenemisestä kyselylomakkeen saatteessa. Lomakkeen kohdejoukon yhteystiedot ovat olleet kaupunkiorganisaation kumppanirekisterissä jo valmiiksi ja tässä kyselyssä rakentuva nimistä ja sähköpostiosoitteista muodostuva henkilörekisteri hävitetään tämän kehittämistyön valmistuttua Forms-järjestelmästä.

Aivoriihi

Kyselyssä kerättyä tietoa jatkojalostetaan aivoriihiyöskentelyssä, johon osallistuu Mänttä-Vilppulan sivistys- ja kulttuurilautakunnan asettamassa kulttuurikasvatustyöryhmä, jonka pääasiallisena tehtävänä on kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelman koordinointi. Työskentely toteutuu verkossa yhteisellä Padlet-kehittämisalustalla.

Aivoriihi on melko kevyt ja ketterä yhteiskehittämisen valine. Sen neljä perusperiaatetta voi kiteyttää esimerkiksi seuraavasti (Ojasalo ym. 2014, 163):

- Älä arvioi tai tuomitse ideoita
- Kannusta villien ja liioiteltujen ideoiden keksimistä
- Määrä on tärkeämpää kuin laatu
- Kehitä muiden ideoita
- Jokainen osallistuja ja jokainen idea on yhtä arvokas

Tarkentaen tässä kehittämistyössä käytettävä menetelmä on jotain brainstormingin ja brainwritingin välimaastosta, koska aivoriihi toteutetaan käytännössä keskustelematta toisten kanssa työskentelyn aikana ja ideat kirjataan samoihin Padlet-kenttiin kunkin osallistujan omaan tahtiin yhdessä sovitun ajan puitteissa.

Benchmarking

Vertailuanalyysi tai esikuva-arviointi eli benchmarking on kehittämistyöni kannalta varsin olennainen tiedonkeruumenetelmä. Sen perusidea on toisilta oppiminen ja oman toiminnan kyseenalaistaminen. Menetelmän perustana on kiinnostus toisten toiminnan periaatteisiin ja käytäntöihin sekä näiden menestykseen. Näiltä organisaatioilta pyritään oppimaan menestyksen syitä ja ottamaan heiltä käyttöön hyväksi havaittuja toimintamalleja. (Ojasalo ym. 2014, 14; 186.)

Benchmarkingin työvaiheet voi Ojasalon ym. mukaan (emt.) tiivistää seuraavasti:

1. Identifioidaan oma kehittämistä kaipaava kohde
2. Etsitään kehittämiskohteelle sopiva(t) menestyvä(t) vertailukumppani(t)
3. Kerätään järjestelmällisesti eri tiedonhankintamenetelmiä käyttäen tietoa siitä, miten nämä organisaatiot toimivat ja miksi ne menestyvät.

Tässä kehittämistyössä benchmarking-kohteiksi valikoituu neljä erilaista, eri alueilla ja erilaisista lähtökohdista toimivaa lastenkulttuurikeskusta, joista yhdenkään toimintatapoja tai sisältöjä ei tulevaan yläpirkanmaalaiseen keskukseseen voi poimia sellaisenaan, vaan niiden parhaista käytännöistä täytyy muodostaa synteesi – kokoelma toimintamalleja ja sisältöjä, jotka sopivat parhaiten tähän käyttöympäristöön.

Tarkasteltavina keskuksina ovat kiertävään toimintaan keskittyvä lappilainen Kattila, Etelä-Savon alueella toimiva verkostomainen Verso, yhden suuren kaupungin kulttuuripalveluiden osana toimiva, tamperelainen Rulla sekä päijäthämäläinen verkostomuotoinen Efekti. Nämä keskuksat ovat tulleet minulle tutuiksi sekä töiden että opiskelujen kautta ja näen, että ne ovat varsin erilaisia, mutta niiden toiminnasta on opittavissa paljon vielä suunnitelmavaiheessa olevan keskuksen rakentamisessa.

2.4 Kehittämistyön rakenne

Johdannon ja työn kehikon esittelyn jälkeen työn kolmannessa luvussa esittelen työni tietopohjan: kulttuuriosallisuutta, lasten ja nuorten kulttuurihyvinvointia, kuntien kulttuuritoimintaa, sekä laadukasta lastenkulttuuritoimintaa koskevaa tutkimustietoa, jonka kanssa vuoropuhelussa

oma työskentelyni etenee. Neljännessä luvussa tarkastelen vertaisarvioiden erilaisia maasamme toimivia lastenkulttuurikeskuksia ja pyrin löytämään niiden toiminnasta niitä malleja, joita kannattaa uutta keskusta perustettaessa hyödyntää.

Viidennessä luvussa tarkastelen yläpirkanmaalaisten ja lähialueiden kuntien strategialinjauksia sekä mahdollisia kulttuurikasvatussuunnitelmia. Kuudennessa luvussa esitellään kyselyaineiston perusteella koottu tieto, joiden avulla on mahdollista lähteä piirtämään lastenkulttuurikeskus Kipinän toiminnan suuntaviivoja, arvopohjaa ja tavoitteita. Seitsemännessä luvussa esitellen konkreettiset kehittämissuunnitelmat, jotka tietopohjan ja aineistojen pohjalta on mahdollista kiteyttää ja lopuksi kahdeksannessa luvussa vedän yhteen kehittämistyön vaiheita, haasteita, johtopäätöksiä ja mahdollisia jatkosuunnitelmia.

3 TIETOPOHJA

Tässä luvussa esittelen keskeisen tietopohjan, johon pohjaten kehittämistyöni rakentuu. Tarkastelen lastenkulttuurin laatua koskevia linjauksia, lasten ja nuorten kulttuuriosallistumisen ja kulttuurihyvinvoinnin lisäämisen merkitystä koskevaa tutkimusta, kulttuurikasvatussuunnitelmien vaikuttavuutta sekä kuntien kulttuuritoiminnan saavutettavuutta koskevaa keskustelua.

3.1 Laadukkaan lastenkulttuuritoiminnan kriteerit

Lastenkulttuuritoiminnan keskiössä on aina lapsi, hänen maailmansa ja paikkansa yhteiskunnassa. Laadukkaasta kulttuuritoiminnasta hyötyvät ennen kaikkea lapset ja nuoret. Laadukkaasti ja ammattimaisesti tuotetut lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalvelut tukevat lapsen ja nuoren persoonallista kasvua ja osallisuutta. Laadun määrittelyssä lähtökohtana on lapsen etu. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 6.)

Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton muotoilemassa Lastenkulttuurin laatukäsikirjassa linjataan kriteerit, joilla laadukas lastenkulttuuri voidaan määrittää ja arvioida. Lastenkulttuurin laatumääreet nojaavat viiteen peruskivijalkaan: taide ja kulttuuri, ammatillisuus, lapsilähtöisyys, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys.

Ammatillisuus tarkoittaa tässä tapauksessa mm. sitä, että toiminta perustuu kulttuuriselle, taiteelliselle ja pedagogiselle osaamiselle. Toimijoilla tulee olla oman ammattialansa koulutus tai työssä hankittu ammattitaito. Lisäksi sisältöjä voivat tuottaa myös kulttuuriperinnön taitajat, joiden osaaminen perustuu elämään kehittyvän perinnön keskellä. Työntekijöiden luovuutta ja inspiraatiota tuetaan. Lastenkulttuurin kentällä toimivissa organisaatioissa tunnistetaan henkilöstön koulutustarpeet ja järjestetään mahdollisuuksia osallistua ammattitaitoa ylläpitäviin ja kehittäviin koulutuksiin. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 13.)

Asiakkaille ammatillisuus puolestaan näkyy taitavasti, tarkoituksenmukaisesti ja asiakaslähtöisesti suunniteltuna ja toteutettuna sisältönä. Asiakkaat voivat luottaa siihen, että toiminta on ikätasoista ja vastaa siitä annettua kuvausta. Sisällöt, materiaalit ja työtavat ovat kohderyhmälle sopivia, ja turvallisia. Kaikkien tekijänoikeuksia kunnioitetaan aina, sillä tekijänoikeusjärjestelmän toteutuminen on sekä luovien alojen tekijöiden että sisältöjä käyttävien etu. (Emt.)

Ammatillisessa toiminnassa myös verkostoidutaan paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Yhteistyö monipuolistaa sisältöjä ja toimintatapoja sekä auttaa tavoittamaan paremmin kohderyhmiä. Lastenkulttuurin toimintatapoja on tärkeää vakiinnuttaa osaksi kasvatus-, sosiaali- ja nuorisotyön palveluja tarjoavien organisaatioiden toimintaa moniammatillisen yhteistyön avulla. Yhteistyö parantaa huomattavasti lastenkulttuurin vaikuttavuutta ja saavutettavuutta sen avulla on mahdollisuus kehittää toiminnan sisältöjä ja tehdä tuotannosta tarkoituksenmukaisempaa. (Emt.)

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan laadukkaan lastenkulttuuritoiminnan yhteydessä sitä, lähtökohta on lapsen näköinen luova ja taiteellinen toiminta. Lapsella on ominainen tapa tutkia maailmaa kaikilla aisteilla ja leikkien ja lastenkulttuuri muodostaa yhden osan lapsen oppimis- ja kasvuympäristöstä. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsia osallistetaan ja kuullaan toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja huomioduksi, ja hänen mielipiteitään ja tuotoksiaan arvostetaan, ja hänelle syntyy kokemus siitä, että taide ja kulttuuri kuuluvat hänelle tai meille. Laadukas lastenkulttuuri tarjoaa vastaanottajille monenlaisia ja moniaistisia kokemuksia sekä viihdyttää ja yllättää, haastaa oppimaan ja ajattelemaan, aktivoi luovuutta sekä herättää tunteita niin lapsissa kuin aikuisissa. On tärkeää muistaa, että myös vaikeiden aiheiden käsitteleminen on mahdollista turvallisen ja osaavan ammattilaisen tuella. Lapsilähtöisessä toiminnassa otetaan huomioon lapsen erilaiset ikä- ja kehityskaudet ja niihin liittyvät valmiudet. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 15.)

Lasten yhdenvertaisuuteen suhteessa toisiinsa kuuluu se, että kaikilla lapsilla on oikeus osallistua kulttuuri- ja taide-elämään. Kulttuuri ja taide ovat lapsen saavutettavissa häneen liittyvistä tekijöistä, kuten kielestä, kulttuurista, syntyperästä tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Palveluissa huomioidaan sekä kulttuurinen että ihmisten moninaisuus eikä syrjintä ole hyväksyttyä. Kulttuuripalveluita tuotetaan kaikille lapsille, ja niiden saavutettavuutta on tärkeää edistää pitkäjänteisesti. Saavutettavuuden perustana on toiminnan strateginen suunnittelu, jolloin moninaisuuden, saavutettavuuden, osallisuuden sekä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi asetetaan tavoitteita. Yhdenvertaisuuden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Kulttuurisen moninaisuuden toteutuminen edellyttää myös, että lastenkulttuuritoimijat tuntevat paikallista kulttuuriperintöä ja tekevät yhteistyötä sen taitajien kanssa. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 16.)

Yhdenvertaisuudesta huolehtiminen edistää toiminnan sosiaalisesti kestävästä toiminnasta, mutta kestävä kehitys myös ekologiselta kannalta on myös tänä päivänä tärkeää ottaa huomioon

kulttuuritoimintaa järjestettäessä. Lastenkulttuurin kontekstissa tämä liittyy sekä toiminnan järjestämisen tapoihin että toiminnan sisältöihin. Lastenkulttuurin laatukäsikirjan mukaan on siis huolehdittava järkevistä liikkumisesta, työskentelyssä käytettävien materiaalien kierrätettävyydestä, tarjoiluissa suosittava luomua, lähituotantoa ja kasvispainotteisuutta sekä minimoitava kertakäyttöisen materiaalin käyttö. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022, 19.) Näin voidaan vaikuttaa lasten ja nuorten ekososiaalisen sivistyksen kehittymiseen myönteisesti.

3.2 Kulttuuriosallisuus tavoitteena

Jokaisella lapsella ja nuorella tulisi olla sekä lähtökohtaisesti että käytännön tasolla mahdollisuus päästä osalliseksi kulttuurista. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa todetaan, että koulutuksen tulee pyrkiä persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, Artikla 29.)

Jokaisella lapsella tulisi olla sopimuksen mukaan myös oikeus osallistua kulttuuri- ja taide-elämään. Sopimuksessa kannustetaan yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamiseen kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, Artikla 31.)

Näyttää kuitenkin siltä, että näistä universaalisti hyväksytyistä lähtökohdista huolimatta osallisuus ei toteudu aina eikä välttämättä useinkaan ideaalin mukaisesti. Mykkäsen (2016) mukaan kulttuurin saavutettavuus ja kulttuuriosallisuuden toteutumisen mahdollisuudet eivät nykytilanteessa toteudu tasavertaisesti Suomen eri osissa. Kulttuuripalvelut keskittyvät voimakkaasti kaupunkikeskuksiin, kun taas maaseudun haja-asutusalueilla kulttuuritoimintaan osallistuminen on pitkälti kulttuurin omaehtoista tuottamista. Toisaalta juuri omaehtoinen kulttuuritoiminta lisää hyvinvointia ja estää syrjäytymistä tehokkaammin kuin passiivinen kulttuuritoimintaan osallistuminen. Erityisesti maaseutualueilla on olennaista rakentaa poikkihallinnollisia, kuntarajat ylittäviä yhteistyöratkaisuja, jotta kulttuuritoimintaa pystytään kehittämään vastaamaan erilaisten ihmisten tarpeita.

Osallisuutta voidaan kuvata kolmen tason avulla. Osallisuus voidaan määritellä laajasti 1) kuulumiseksi johonkin yhteisöön, 2) yhteisössä toimimiseksi sekä 3) kokemukseksi yhteisöön kuulumisesta ja omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä. (Kiilakoski ym. 2012, 252.)

Kumpulaisen ja Husun mukaan kulttuuriin osallistuminen voidaan määritellä joko osallistumisena kulttuuritoimintaan tai kulttuuristen oikeuksien toteutumisen kautta. Kulttuuristen oikeuksien näkökulma on laajempi ja siitä käsin voidaan tarkastella esimerkiksi kulttuurisia kokemuksia, kulttuurista kasvatusta, mahdollisuutta luovaan toimintaan, kulttuuriperintöä, kieltä, arvoja, taiteellista ilmaisua, taiteen kuluttamista, symbolisia merkityksiä tai identiteettiä. Kulttuuritoimintaan osallistuminen puolestaan edustaa suppeampaa määritelmää kulttuurisesta osallistumisesta, jolloin olennaista on kulttuuripalveluiden tai -toiminnan saavutettavuus. Monissa lasten ja nuorten kulttuuritoiminnan osallistumisen lisäämiseen pyrkivässä hankkeessa painotetaan nimenomaan koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä, jotta nekin nuoret saavutettaisiin, jotka eivät yleensä osallistu kulttuuritoimintaan millään tavalla. (Kumpulainen & Husu 2020.)

Kulttuuritoimintaan osallistuminen voi käsittää kulttuurin kuluttamisen, käytön ja tuottamisen lisäksi myös osallistumisen päätöksentekoon ja suunnitteluun, jolloin ihmisiä ei kohdella pelkästään passiivisena yleisönä. Osallisuus voidaan siis määritellä aktiivisena toimijuutena: nuori ei pelkästään osallistu toimintaan, vaan hän pystyy vaikuttamaan sisältöihin, joita toiminnalla tuotetaan. Käytännössä kuitenkin nuorten osallisuuden mahdollistaminen on haastavaa ja osallisuus voi jäädä ohueksi. Lisäksi osallisuuden lisäämine vaatii usein esimerkiksi laajaa hanke-työskentelyä, kuten Taidetestaajat-hanke. (Emt.)

3.3 Lasten ja nuorten kulttuurihyvinvoinnin merkityksien rakentuminen tutkimuksen valossa

Taide voi parhaimmillaan toimia lapselle ja nuorelle identiteetin keskeisenä rakennusvälineenä. Tutkimusten (esim. Lampert 2006; Luke ym. 2007) mukaan taideosallistuminen voi parhaimmillaan edistää kriittisen ajattelun taitojen kehittymistä lapsilla, nuorilla ja nuorilla aikuisilla.

Taikusydän-verkostossa on tuotettu paljon tutkimusta ja tietoa siitä, millä tavoin taidetoiminta vaikuttaa ihmiseen ja erikseen myös lapsiin ja nuoriin. On esimerkiksi todettu, että taideprosessissa oppiminen vaatii muun muassa kriittistä pohdintaa, erilaisten näkökulmien hahmottamista ja joustavaa ongelmanratkaisukykyä. Se kehittää resilienssiä, jolla tarkoitetaan kykyä selviytyä muuttuvissa olosuhteissa sekä palautua vastoinkäymisistä ja erilaisista kuormittavista tilanteista. Näitä taitoja tarvitaan kohdattaessa monenlaisia monimutkaisia ongelmia, joihin ei välttämättä ole yhtä oikeaa vastausta – ja jollaisia nykymaailmassa riittää. Taidetoiminta voikin

herätellä nuoria pohtimaan sitä, keitä he ovat, mitä he tietävät ja millaisessa maailmassa he elävät. (Laitinen 2021.)

Lisäksi Laitisen mukaan ryhmämuotoisessa taidetoiminnassa nuoren on myös mahdollista kehittää empatiakykyä (muiden huomioimista, kunnioittavaa ja kannustavaa asennetta) sekä vastuunottoa. Erilaisten työskentelyjen avulla nuoret voivat saada kokemuksia toisen asemaan asettumisesta sekä tutkia konkreettisesti toiseutta ja toisena olemista. Taidetoiminta voi siis auttaa myös vähentämään ennakkoluuloja ja lisätä ymmärrystä erilaisia ihmisiä kohtaan. Lisäksi yhteisöllinen taidetoiminta voi vaikuttaa positiivisesti nuorten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoihin. Taidetoiminta voi parantaa lisäksi tunnetaitoja ja itsesäätelyn taitoja, kuten kykyä hallita suuttumusta sekä kehittää ongelmien ja konfliktien ratkaisemiseen liittyviä taitoja.

Nuorille taidetoimintaa järjestettäessä on myös tärkeää muistaa, että hyvinvointia toiminta lisää, jos huolehditaan siitä, että taiteen tekeminen ei kuulu vain lahjakkaille, nuoret saavat osallistua toiminnan suunnitteluun, onnistumisen ja pystymisen kokemus mahdollistetaan kaikille, osallistuminen ei vaadi ennakkotaitoja ja se on aina vapaaehtoista sekä osallistua voi monella eri tavalla. (Rosenlöf 2022.)

Aholainen ym. kuitenkin muistuttavat myös, että kulttuuripoliittisessa keskustelussa hyvinvointidiskurssi, eli tapa perustella taiteen ja kulttuurin merkitystä niiden tuottamalla hyvinvoinnilla, on nykyisin yksi keskeisimpiä puhetapoja. Hyvinvoinnilla ja sen vaikutuksilla perustellaan kulttuuripoliittisia tavoitteita ja ohjelmia. Diskurssi kytkeytyy vahvasti kulttuurin rahoitukseen, sillä resursseilla luodaan perusta kulttuuritoimintaan osallistumiselle ja taiteen tekemiselle. Taiteen hyvinvointivaikutusten arviointi on liitetty yhteiskunnan medikalisoitumiseen, mikä tarkoittaa sitä, että hyvinvointidiskurssiin kiinnittynyt taide operoi usein sairauksien ennaltaehkäisyn alueella, jossa toiminnan perustaksi otetaan sen sairauksia ehkäisevä ja jopa lääkitsevä vaikutus. Tällöin taide ja kulttuuri voivat näyttäytyä hyvinvoinnin pakollisina instrumentteina. Tämä voi näyttäytyä jopa niin, että taiteista ja kulttuurista tullut lääketieteellisen hyvinvoinnin näkökulmasta sosiaalinen ja ennaltaehkäisevä ”pakkolääke”. (Aholainen ym. 2021.)

Aholainen ym. muistuttavatkin, että on olennaista, että kulttuuripalvelujen saatavuudessa on kyse myös ihmisoikeuksista. Taide ja kulttuuri ovat kirjoittajien mukaan kuitenkin ihmisyyteen ja kansalaisuuteen kytkeytyviä perusoikeuksia, osa ihmisarvoista elämää ja hyvinvointivaikutuksia merkityksellisempää on tämän oikeuden toteutuminen.

3.4 Kulttuurikasvatussuunnitelmat tavoitteellisena työkaluna

Kulttuurikasvatussuunnitelma on suunnitelma siitä, miten kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta toteutetaan kunnissa osana perusopetusta. Se pohjautuu aina kunnan omaan kulttuuritarjontaan ja kulttuuriperintöön sekä lasten ja nuorten omaehtoiseen toimintaan. Kulttuurikasvatussuunnitelma voi koskea myös varhaiskasvatusta ja toista astetta tai jopa koko ihmisen elämänkaarta. Suunnitelma voi olla myös usean kunnan yhteinen, jolloin sovitaan kuntien välisistä yhteisistä sisällöistä tai toimintatavoista. Kulttuurikasvatus koskee kaikkea opetusta, ei vain taide- ja taitoaineita, ja suunnitelmassa nivotaan yhteen eri oppiaineita. Kulttuurikasvatussuunnitelma perustuu paikalliseen opetussuunnitelmaan ja tekee koulujen kulttuurikasvatustyöstä tavoitteellista: suunnitelma on kunnan koulujen sekä taide- ja kulttuurialan toimijoiden yhteinen työkalu. Se yhdistää paikallisen opetussuunnitelman tavoitteet, kunnan oman kulttuuriperinnön sekä kunnan kulttuuritarjonnan systemaattiseksi kokonaisuudeksi. Samalla se takaa kaikille oppilaille samat osallistumisen mahdollisuudet – tavoitteena on tehdä kulttuurista yhdenvertaisesti saavutettavaa. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

Perusteet kulttuurikasvatussuunnitelman laatimiselle löytyvät esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2016) sekä Lastenkulttuuripoliittisesta ohjelmaehdotuksesta (2014).

Kulttuurikasvatussuunnitelma takaa lapsille ja nuorille tasavertaiset mahdollisuudet kokea taidetta ja kulttuuria. Kulttuurikasvatussuunnitelman avulla taidetta ja kulttuuria voidaan tarjota ikäryhmälle sopivalla tavalla luonnollisena osana koulupäivää. Moniammatillisessa yhteistyössä tuotettu suunnitelma tukee oppilaiden kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Kulttuurikasvatussuunnitelman kautta voidaan edistää kulttuurikasvatuksen alueellista tasavertaisuutta sekä lisätä lastenkulttuurin merkitystä hyvinvoinnin edistäjänä. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

On tärkeää huomioida, että ideaalilanteessa toimiva kulttuurikasvatussuunnitelma hyödyttää sekä oppilaita, opettajia, taide- ja kulttuurialan toimijoita että kuntaa. Oppilaille se takaa tasarvoisen mahdollisuuden osallistua ja tutustua taiteeseen ja kulttuuriin ja oppia ymmärtämään ja käyttämään kulttuuria. Kulttuurikasvatus tukee lapsen ja nuoren kulttuuri-identiteetin ja -kompetenssin kehittymistä sekä tarjoaa keinoja itseilmaisuuksiin ja erilaisten asioiden käsittelyyn. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

Koulun näkökulmasta hyötyjä tulee siitä, että taidevierailujen kautta voidaan vahvistaa, laajentaa tai täsmentää opetussuunnitelmassa määriteltyjen sisältöjen oppimista ja edistää

tavoitteiden saavuttamista ja tietenkin vakiinnuttaa kulttuuri- ja taidesisältöjä koulun arkeen. Kulttuurikasvatuksesta tulee koordinoitua ja ennakoitavaa. Opettajien työ helpottuu, koska sisältö ei riipu yksittäisen opettajan tai koulun kiinnostuksesta tai taloudellisista mahdollisuuksista. Yhteistyö taide- ja kulttuuritoimijan kanssa tarjoaa myös opettajille mahdollisuuksia asiantuntijuuden jakamiseen ja uusiin opetusmenetelmiin tutustumiseen. Koulun ulkopuolelle suuntautuvat vierailut tarjoavat oppimisympäristöjä, joita ei voi välttämättä edes mallintaa luokkahuoneessa. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

Myös kulttuuritoimijoiden ja taiteilijoiden näkökulmasta kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen voidaan nähdä hedelmällisenä: se auttaa lapsille ja nuorille suunnatun tarjonnan kehittämisessä ja koulujen tarpeiden huomioimisessa. Kulttuurikasvatussuunnitelma myös lisää kulttuuripalveluiden kävijämääriä ja laajentaa yleisöpohjaa ja lisäksi kasvattaa tulevaisuuden kulttuuri- ja taideyleisöjä sekä johdattaa uusia asiakkaita kulttuuripalvelujen käyttöön. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

Kuntien kannalta suunnitelmasta on myös hyötyä: se tukee kuntaa toteuttamaan lakia kuntien kulttuuritoiminnasta ja edistää kunnan kulttuurin TEAviisari-tulosten kehittymistä. Kulttuurikasvatussuunnitelma mahdollistaa myös oman alueen kulttuuristen erityispiirteiden esiintuomisen, mikä tukee paikallisia alan toimijoita sekä juurruttaa asukkaita asuinympäristöönsä. (Kulttuurikasvatus.fi 2023.)

3.5 Kunta kulttuuripalvelujen tuottajana

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) linjaa kunnan tehtäväksi mm.

- edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä,
- edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa,
- tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen,
- edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa,
- edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa sekä

- edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa.

Kangas ja Kivistö (2011, 32–33) toteavat kokoamassaan raportissa, että kunnan tehtäväalue paikallisen kulttuuritoiminnan tukemisessa voidaan jäsentää kahdella ulottuvuudella:

1. kunnan oma toiminta, (kunnan tukema) kolmannen sektorin toiminta ja (kunnan tukema) yritystoiminta.
2. kunnissa tuettava ammattimainen toiminta, harrastustoiminta ja kulttuuripalvelujen käyttö (osallistuminen).

Nämä ulottuvuudet yhdistämällä voidaan kunnan kulttuuritoiminta jäsentää erilaisina tehtäväalueina. Kunnat voivat tuottaa kulttuuripalveluja oman tuotantonsa ohella tai erilaisin yhteistyön muodoin kunnasta erillisten toimijoiden kanssa; yksityisoikeudelliset yhteisöt taide- ja kulttuurilaitosten ylläpitäjänä (kunnat usein pääomistajia); erilaiset tilaaja–tuottaja –mallit joko kilpailuttamalla tai sopimus pohjaisesti (esim. taiteen perusopetuksen alalla); palvelujen ulkoistaminen kolmannen sektorin toimijoille; yhteiskunnallinen yritystoimintamalli, jossa tuotetaan palveluja yritysmuodossa ja toimitaan kuten muutkin yritykset sillä erotuksella, että toiminnasta kertyvän taloudellinen tulos käytetään palvelujen lisäämiseen tai yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen. (Kangas ja Kivistö 2011.)

Kangas ja Kivistö huomauttavat myös, että paikallisissa ja alueellisissa strategioissa asetetaan kulttuurin kehittämiseen usein hyviä tavoitteita, mutta nämä tavoitteet eivät kuitenkaan konkretisoidu käytännön politiikaksi. Kulttuurin osuus monen kunnan resursoinnissa on vähäinen, ja kulttuurin asemaa kunnan tehtävissä ei pidetä tärkeänä enempää kuntalaisten kuin etenkin kuntien päättäjien keskuudessa. (Emt.)

Näyttäisikin siltä, että kuntien välinen yhteistyö on noussut ja edelleen nousemassa ratkaisevaan asemaan kulttuuritoiminnan ja -palveluiden järjestämisen resursointihaasteiden keskellä. Kuntaliiton erityisasiantuntija Johanna Selkee nosti taannoin esityksessään esiin sen, että laki kuntien kulttuuritoiminnasta ei rajaa sitä, millaisella hallintomallilla tai millaisessa verkostossa kuntien täytyy kulttuuritoiminta järjestää. (Selkee 2019.)

Kulttuuritoimintalaki itse asiassa korostaa monialaista yhteistyötä sekä kunnassa että alueellisesti: lain tavoitteiden edistämiseksi ja kunnan tehtävien toteuttamiseksi kunnassa tulee tehdä

yhteistyötä sekä kunnan eri toimialojen välillä ja toisaalta kunnan tulee myös paikalliset olosuhteet huomioon ottaen edistää lain tavoitteiden ja tehtävien mukaista toimintaa yhteistyössä muiden kuntien, viranomaisten ja maakunnan sekä kulttuuri- ja taidealan ja muiden toimialojen toimijoiden kanssa. (Emt.)

4 OPPIMISTA MUISTA LASTENKULTTUURIKESKUKSISTA

Tässä luvussa tarkastelen neljää erilaista ja erilaisista lähtökohdista toimivaa lastenkulttuurikeskusta, joiden hyviä toimintamalleja olisi mahdollista toisintaa myös perustettavassa lastenkulttuurikeskus Kipinässä.

4.1 Lastenkulttuurikeskukset vertailuanalyysin kohteena

Kehittämistyössäni keskityn tarkastelemaan neljää eri lastenkulttuurikeskusta benchmarking- eli vertailuanalyysinäkökulmasta. Työurallani ja myös opintojen yhteydessä olen oppinut, että laadukasta lastenkulttuuritoimintaa järjestetään monilla eri tavoilla eri puolilla maamme. Tarkasteltavat keskukset ovat toimijoita, joihin olen tutustunut työ- ja opiskelukonteksteissa.

Tarkastelun järjestelmällisyyden takaamiseksi keskityn kunkin keskuksen kohdalla kolmeen tarkastelukohteeseen:

- Hallinnollinen malli
- Toiminnan käytännön sisällöt
- Rahoituslähteet ja henkilöstöresurssit

Nämä tekijät ovat vasta suunnitelman tasolla olevan lastenkulttuurikeskuksen kannalta kaikkein kriittisimmät: keskuksen konseptin hahmottelemisessa, perustamishankesuunnittelussa ja toiminnan suuntaviivojen tarkentamisessa on mietittävä ensimmäisenä tarkoituksen mukaiset mallit resursointiin, hallintoon ja toiminnan sisältöihin. Suomesta ei löytyne yhtä ainoaa jo olemassa olevaa lastenkulttuurikeskusta, jonka konseptin voisi ”kopioida” suoraan, mutta yhdistelemällä hyviä käytänteitä eri keskuksista uskon löytyvän sopivan kokonaisuuden myös tämän kehittämistyön kannalta.

4.2 Rulla

Lastenkulttuurikeskus Rulla toimii Tampereella. Se on Tampereen kaupungin kaupunkikulttuuriyksikön ylläpitämä keskus. Sen ydintoimintaa ovat näyttelyt, erilaiset kerhot ja kurssit lapsille ja lapsiperheille, näyttelyt sekä vapaan oleskelun tilan tarjoaminen lapsille perheineen. Rullalla on oma toimitila Tampereen ydinkeskustassa kulttuuritalo Laikussa. Paikalla on aukioloaikoina ohjaaja, ja Rullassa on aina aukioloaikoina käynnissä kaikille avoin taidepaja, missä pääsee taiteilemaan. Tämän lisäksi joka toinen lauantai on taidetunti, missä osallistujamäärä on rajattu ja vaatii ennakkoilmoittautumisen. Rulla tarjoaa fyysisen kivijalkatoimipisteen lisäksi myös Virtuaalisen Rullan, eli verkkosivun, jossa on tarjolla virtuaalisia satutunteja ja muskareita sekä mm. erilaisia kotipajavideoita ja puuhakortteja. (Tampereen kaupunki 2023.)

Rullan rahoitus tulee Tampereen kaupungin budjetista ja Rullassa työskentelee päätoimisesti kuusi henkilöä: johtava koordinaattori, koordinaattori sekä kulttuuriohjaajia. Erityisesti koordinaattoreiden vastuulla on tämän lisäksi laajemminkin lastenkulttuuritoiminnan kehittäminen Tampereella ja muun muassa yhteistyö taidekasvatusohjelma Taidekaaren kanssa. (Tampereen kaupunki 2023a.)

Tämän lisäksi Rulla muodostaa Lempäälässä toimivan lastenkulttuurikeskus PiiPoon kanssa Pirkanmaan lastenkulttuurikeskukset -yhteistyöverkoston, joka mm. hakee yhteistyössä vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustusta lastenkulttuurin edistämiseen ja jakaa myöntösunnan keskenään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

Tampereen kaupunkiorganisaation osana Rulla on hyvin erityyppinen toimija, kuin pienten kuntien verkostossa yhteistyössä toteutuva lastenkulttuurikeskus. Se tuottaa palveluja selkeästi yhden suuren kaupungin lapsille ja perheille ja sillä on pysyvä kivijalkatoimipiste, jolla on mahdollisuus toteuttaa paljon toimintaa, jolla on saavutettavat aukioloajat ja suhteellisen hyvin resursoidut ohjaajapalvelut aina tarjolla kävijöille. Lisäksi kulttuurikasvatusohjelma on Tampereella eriytetty lastenkulttuurikeskustoiminnasta omaksi kokonaisuudekseen eli Rullan henkilökunta ei koordinoi taidekasvatusohjelma Taidekaarta.

Rullan toiminnasta on kuitenkin paljon omaksuttavaa ja lainattavaa myös tämän kehittämistyön kannalta: käyttökelpoisia käytäntöjä ovat esimerkiksi koordinaattori-ohjaaja -malli, vapaan oleskelun tilan merkitys sekä virtuaalisen aineiston hyödyntäminen.

4.3 Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila

Monitaiteinen, Kittilään rekisteröity kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila on perustettu vuonna 2016. Yhdistys kehittää erityisesti lasten- ja nuortenkulttuuria ja antaa taiteilijoille sekä taide- ja kulttuurikasvattajille mahdollisuuksia työllistymiseen Lapin maakunta-alueella. Heitä on tähän mennessä työskennellyt eri hankkeissa useita kymmeniä. Kattila laajenee myös Lapin ulkopuolelle, sillä yhdistyksen jäseniä työskentelee eteläisessäkin Suomessa. Kattilassa työskentelee viisi henkilöä. (Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila 2023.)

Kattilan ydinosaan kuulumat eri taiteenalojen taidekasvatus, kulttuuriperintökasvatus, koulutukset ja tapahtumien järjestäminen nimenomaan pitkien välimatkojen Lapissa. Esimerkiksi vuonna 2020 Itä-Lapin hankkeessa vietiin taidekasvatusta kaikkien Itä-Lapin kuntien kouluihin, ja 2022 pyörivä Tunturi-Lapin hanke taas luo lisää mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen harrastamiseen Kittilässä, Muoniossa, Kolarissa ja Enontekiöllä. (Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila 2023.)

Lapin lisäksi Kattilan väki vierailee kutsuttaessa etelämpänäkin: kulttuurikasvatussuunnitelmien toteuttamisessa tarvitaan ammattilaisten tukea eri puolilla maata. Kattilan väki pyrkii työmatkoja suunnitellessaan huomioimaan vastuunsa ympäristön kuormituksesta ja kuntien resurssien säästämistä. Tästä syystä he vievät kulttuurikasvatussisältöjä toteuttavien asiakkaiden luo pääsääntöisesti aina vähintään kaksi taiteenalaa eli työpajavetäjää kerralla vierailulle, jolloin tarvitaan muun muassa vain yhtä autoa. (Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila 2023b.)

Kattilankin toiminnassa kehittämishankkeet ovat tärkeä osa kokonaisuutta. Esimerkiksi Matkalla-hanke on kolmen lastenkulttuurikeskuksen yhteishanke, jossa kehitetään uusia toimintamalleja Lapissa ja muualla Suomessa harvaan asutuilla alueilla. Tavoitteena on muotoilla Matkalla-malli, joka muunmuassa helpottaa kuntien kulttuuritoimien työtaakkaa muuttamalla toiminnan rakenteita, laajentaa kulttuurikasvatussuunnitelmien sisällöt koskemaan kaikkia kunnan asukkaita lasten ja nuorten lisäksi sekä auttaa kulttuuritoimia budjetoimaan, ennakkoimaan ja kalenteroimaan kuntien kulttuurisisältöjä vuosiksi eteenpäin. (Kiertävä lastenkulttuurikeskus Kattila 2023.)

Kattilan toiminnassa on opittavaa erityisesti liikkumisen mahdollisimman kestävässä ratkaisussa. Lisäksi keskittyminen kulttuurikasvatussuunnitelmien sisältöjen toteuttamiseen myös

omaa vakituista toiminta-alueetta kauempana on tärkeä palvelujen myymisen malli, josta kannattaa ottaa oppia.

4.4 Verso

Etelä-Savon alueella toimii yhteensä yhdeksän kunnan alueella verkostomainen lastenkulttuurikeskus Verso. Se on Varkauden kaupungin ja Soisalo-opiston alaisuudessa toimiva, kunta-verkoston muodostama lastenkulttuurikeskus. Verkostoon kuuluvat Varkauden lisäksi Heinävesi, Hirvensalmi, Joroinen, Juva, Leppävirta, Pertunmaa, Rantasalmi ja Sulkava. Jäsenkuntien lisäksi Verso toimii hankkeissa ja tarjoaa palveluita myös muilla alueilla. (Versoverkko 2023.)

Verson strategian mukaan

palvelut vahvistavat lasten ja nuorten identiteettiä. Verso kasvattaa lapsia ja nuoria kulttuurin kokemiseen antamalla mahdollisuuden osallistua elämyksiin ja oman kulttuurin luomiseen. Toiminnan tavoitteena on, että lasten yhtäläiset mahdollisuudet kulttuuri- ja taide-elämään toteutuvat valtakunnallisten kulttuuripoliittisten tavoitteiden mukaisesti. Luovuuteen ja itseilmaisuun kannustavien taidekasvatusmenetelmien kehittäminen ja levittäminen ovat Verson toiminnan keskeisiä tavoitteita. Lastenkulttuurin saavutettavuutta edistetään viemällä taidetoimintaa suoraan lasten toimintaympäristöihin. (Luovuus versoo 2021.)

Lisäksi Verson strategian mukaan keskuksen toiminnan vahvuutena on alueellinen yhteistyö ja moniammatillinen osaaminen, joka edistää lastenkulttuurin saavutettavuutta ja on osaltaan tukemassa perheitä hyvään elämään. (Luovuus versoo 2021.)

Verson perustehtäviksi määritetään lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien turvaaminen sekä heidän oman kulttuurinsa vahvistaminen: toiminnassa nostetaan esiin lasten ja nuorten itse luoma kulttuuri sekä vahvistetaan lasten ja nuorten osallisuutta taiteen ja kulttuurin kokemiseen ja tuottamiseen sekä oman toimintaympäristönsä kehittämiseen. Verson toiminta jakautuu käytännössä kolmeen osaan eli lastenkulttuuripalveluihin, asiantuntijapalveluihin ja kulttuuripoliittiseen vaikuttamiseen. (Versoverkko 2023.)

Verson rahoitus muodostuu kuntien maksamista rahoitusosuuksista, opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustuksesta, hankkeista ja kulttuuripalvelujen myynnistä. Kuntien jäsenmaksu on

vuonna 2023 3€ kunkin jäsenkunnan 0-18-vuotiasta asukasta kohden vuodessa (vähintään 2000€ / vuosi / kunta). Halutessaan kunta voi maksaa myös minimiä suurempaa jäsenmaksua. Myös Verso saa opetus- ja kulttuuriministeriön hakemukseen perustuvaa avustusta vuosittain. (Emt.)

Verso tuottaa jäsenkunnille palveluita kuntien rahoitusosuuksien suhteessa. Kunnan prosentuaalinen osuus kaikkien jäsenkuntien jäsenmaksuista määrittää kuntaan tuotettavien lastenkulttuuripalveluiden määrän ja rahallisen arvon suhteessa muihin jäsenkuntiin. Verso käy jäsenkuntien kanssa vuosittain neuvottelut siitä, mitä sisältöjä kunta haluaa jäsenyydellään. Toiminnassa pyritään siihen, että sisällöt ovat mahdollisimman vakiintuneita, vuosittain samalla tavalla toistuvia. Verso työllistää vuodessa 2,4 htv (koordinointi ja tuotanto), minkä lisäksi keskuksella on osa-aikaisia ja määräaikaista hanketyöntekijöitä. Noin 20 taiteilijaa ja/tai taidekasvattajaa on vuosittain erilaisissa työsuhteissa, yhteensä n. 4 htv:n verran. Toteutunutta taidekasvatusta on vuosittain 1300 tuntia. Toimistoa lukuun ottamatta Versolla ei siis ole omia toimitaloja, mutta toimintaa järjestetään noin 100 osoitteessa vuosittain. Asiakaskontakteina on noin 25 000 lasta ja heidän kanssaan toimivaa aikuista vuosittain ja vuositasolla järjestetään noin 1000 tilaisuutta. (Emt.)

Verson toiminnassa olennaista omaksuttavaa on paljon: kuntarahoitusosuuksien suuruus ja määrittäminen ja palvelujen tuottaminen suhteessa rahoitusosuuksiin, henkilöstömäärä, joka vastannee suht realistisesti myös mahdollisuuksia työllistää Ylä-Pirkanmaalla toimijoita sekä kaupungin ja opiston yhteinen hallintomalli, jossa muut kunnat ovat osa verkostoa.

4.5 Efekti

Päijät-Hämeen alueella toimivan lastenkulttuurikeskus Efektin toiminta oli aluksi hankemuotoista vuosina 2006–2008 ja vuonna 2009 toiminta vakinaistettiin. Tällä hetkellä kaikki Päijät-Hämeen kunnat tekevät yhteistyötä Efektin kautta. Mukana toiminnassa ovat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Padasjoki, Orimattila ja Sysmä. Koordinoinnista vastaa Lahden kaupungin kulttuuripalvelut. Efektin toimintaa hallinnoi seudullinen ohjausryhmä, joka koostuu mukana olevien kuntien edustajista kokoontuen neljä kertaa vuodessa. (Lahden kaupunki 2023.)

Efekti tarjoaa kouluille ja päiväkodeille maksuttomia kulttuurivierailuja, joiden tehtävä on tukea koulujen taide- ja kulttuurikasvatusta. Efekti pyrkii lisäämään taiteen alan ammattilaisten yhteistyösuhteita, hankkeita ja toimintoja Päijät-Hämeen alueella ja nostamaan esiin päijäthämäläistä lastenkulttuuriosaamista. Toiminnassa pyritään tukemaan luovien taitojen harjoittamista sekä varmistamaan lasten säännölliset kokemukset ja elämykset taiteesta ja kulttuurista. Efektin toiminta tavoittaa vuosittain reilut 40 000 lasta ja lapsiperhettä. (Emt.)

Efektin perustoimintaa olevat kulttuurivierailut päiväkoteihin ja kouluihin toteutetaan pääasiallisesti päiväkodin tai koulun omissa tiloissa. Vierailut suuntautuvat kaikkiin Päijät-Hämeen kuntiin. Ohjelmistossa on esimerkiksi musiikkia, tanssia, teatteria ja kuvataidetta. Yksiköt voivat alkusyksystä hakea maksuttomia työpaja- ja esityskokonaisuuksia ja esimerkiksi syksyllä 2023 hakuja tuli kaiken kaikkiaan lähes 400 ja yhteensä maksuttomia työpaja- ja esityskokonaisuuksia oli syyslukukaudelle mahdollista jakaa 100 kpl. Lukuvuonna 2023–2024 Efektin kulttuurivierailuja on toteuttamassa 15 ammattitaiteilijaa tai taiteilijaryhmää. (Emt.)

Efektin rahoitus tulee mukana olevilta kunnilta sekä opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Hallinnollisesti toiminta on Lahden kaupungin kulttuuripalveluiden koordinoimaa, joten henkilöstö tekee työkseen myös muuta. Lisäksi jokaisesta verkostokunnasta on nimetty erikseen Efektin yhteishenkilö, joka käytännössä on kaikissa kunnissa joku sivistys/kulttuuripalvelujen työntekijä. (Emt.)

Myös Efektin verkostomainen toimintamuoto on tärkeä vertaistoimintamalli uutta keskusta suunniteltaessa. Kipinän toimintaan voisi sopia myös hakumalli, jossa määritellään ensin tarjottavat sisällöt ja tämän jälkeen niitä voisi kukin yksikkö hakea tarpeiden ja toiveden mukaan ja haun jälkeen käytäisiin neuvottelut loppun hakijoiden kanssa.

4.6 Yhteenvetoa vertaisanalyysistä

Pelkästään näistä neljästä esimerkistä voi nähdä, että lastenkulttuurikeskustoiminnan voi organisoida monella eri tavalla. Se voi olla yhdistysmuotoista tai yhden kunnan koordinaatiovas- tuulla mutta kuntien yhteisen verkoston muodostava tai se voi olla pelkästään yhden (suuren) kaupungin omaa, yhden kaupungin lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa.

Lastenkulttuurikeskustoiminnan käynnistäminen on melko tyypillisesti hankemuotoista ja vähitellen parin ensimmäisen vuoden jälkeen toiminta parhaimmillaan vakiintuu ja esimerkiksi valtion rahoituksen piiriin on mahdollista päästä.

Verkostomuotoisissa keskuksissa ohjausryhmävastuu on kaikilla verkostoon kuuluvilla kunnilla ja ne maksavat kuntaosuutta suhteutettuna väkilukuun. Keskuksen henkilökunta puolestaan huolehtii kuntiin jalkautuvan sisällön koordinoinnista ja huolehtii kustannustehokkuudesta ja mahdollisimman kestävästä ratkaisusta. Yhdellä autolla kannattaa mielellään liikuttaa kerralla enemmän ihmisiä, jos vain mahdollista.

Toiminnan voi hyvin toteuttaa niin, että keskuksella ei ole kivijalkatoimipistettä ollenkaan, vaan kaikki sisällöt tapahtuvat kumppaniverkoston toimipaikoissa, kouluissa, päiväkodeissa, kirjastoissa, neuvoloissa ja niin edelleen. Toisaalta pysyvä tila mahdollistaa vapaan olemisen tilan lapsille, nuorille ja perheille, sekä myös asiakkaille maksullisen toiminnan toteutuksen mahdollisuuden.

Keskuksen toiminta-alue voi olla varsin laaja ja yhteistyöverkostoa hyödyntämällä sisältöjä voidaan toteuttaa kestävästi ja monimuotoisesti. Kehittäminen vaatii lastenkulttuurikeskustoinnassa pitkäjänteisyyttä ja yleensä hankkeistamista, koska perusrahoitus kuluu käytännössä kokonaan perustoiminnan pyörittämiseen.

5 TOIMINTAYMPÄRISTÖN TARKASTELUA

Tässä luvussa tarkastelen yläpirkanmaalaisten kuntien strategialinjauksia kulttuurin ja kulttuuripalvelujen järjestämisen osalta sekä mahdollisia kuntakohtaisia kulttuurikasvatukseen liittyviä suunnitelmia.

Pitkä työkokemukseni kuntapuolella on osoittanut, että budjettiresurssien saaminen kunta-sektorilla johonkin toimintaan täytyy usein pystyä perustelemaan tehdyillä strategisilla päätöksillä: kun päättäjät ovat hyväksyneet erinäisiä strategisia linjauksia, he ovat sitoutuneet myös osoittamaan niiden toteuttamiseen resursseja.

Tästä syystä minun täytyy käydä erityisellä huolella ensin mahdollisen keskuksen koordinaattorikunnan, Mänttä-Vilppulan, ja tämän jälkeen joidenkin potentiaalisten verkostokumppanikuntien kuntastrategiat sekä mahdolliset kulttuuristrategiset linjaukset sekä kulttuurikasvatussuunnitelmat. Päättäjät ovat näihin toivottavasti kirjanneet keskeisiä tavoitteita kuntansa kulttuuritoiminnan suhteen ja näiden kirjausten perusteella myös lastenkulttuurikeskuksen toiminta voisi olla myös perusteltua. Usein nämä kirjaukset liittyvät esimerkiksi saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen ja laadukkaaseen elämään.

Keskityn näiden dokumenttien tarkastelussa erityisesti kahteen seikkaan: mitä niissä sanotaan kulttuuriosallisuudesta ja kulttuurisisältöjen yhdenvertaisesta saavutettavuudesta ja mitä niissä sanotaan lasten, nuorten ja perheiden palveluverkoston ja erityisesti kulttuurisisältöjen tarjonasta.

5.1 Kulttuuritoiminnan strateginen suunnittelu Mänttä-Vilppulassa

Mänttä-Vilppulassa on muotoiltu vuonna 2019 kulttuuristrategia, joka on voimassa vuoteen 2029. Strategian keskeisenä ideana on luoda suuntaviivat koko kaupungin kulttuuritoiminnan kehittämiseksi tuleville vuosille. Sen tavoitteena on toimia yhteisenä ohjeena sekä kaupungille että kulttuuria tuottaville yhdistyksille ja yrityksille. Kulttuuristrategian toteuttaminen vahvistaa samalla kaupunkiorganisaation kulttuuri- ja hyvinvointipalveluiden kehittämistä. (Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019.)

Kulttuuristrategia valmisteltiin yhteistyössä paikallisten kulttuuritoimijoiden kanssa syksyllä 2018 ja alkuvuodesta 2019. Osallistaminen oli tärkeässä roolissa strategian muotoiluprosessissa: osana strategian laadintaa toteutettiin lukuisia toimijahaastatteluja, työpajoja, verkkokysely sekä strategian esittelytilaisuus. Työtä ohjasi ohjausryhmä, jossa olivat edustettuina Serlachius-museot, Mäntän kuvataideviikot, Merikanto-opisto, Vilppula-seura, kulttuuri- ja hyvinvointilautakunta, Autere-opisto ja kaupungin taideopetus.

Strategiatyössä seurasivat toisiaan eri työvaiheet: tausta-aineistojen käsittely ja toimijahaastattelut, kaikille avoimet työpajat (2 kpl), verkkokysely, strategian koontivaiheen esittelytilaisuus, käsittely kaupunginhallituksessa sekä hyväksyntä kaupunginvaltuustossa. (Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019.)

Mänttä-Vilppulan kulttuuristrategian visiona on

Kokeileva ja luova Taidekaupunki tarjoaa asukkailleen ja vierailijoilleen unohtumattomia taidekokemuksia ja kulttuurista hyvinvointia. Taide ja kulttuuri näkyvät rohkeasti asukkaiden arjessa, kaupunkiympäristössä ja kaupungin identiteetissä sekä kulttuuripääkaupunkiyhteistyössä. (Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019.)

Strategiadokumentin keskeisinä teemoina puolestaan ovat kasvua ja kehitystä kulttuurista (kulttuurikasvatussuunnitelma varhaiskasvatuksesta lukioon), hyvinvointia harrastamisesta (kuntalaisten harrastustoiminnan tukeminen järjestöyhteistyöllä), omaleimaisuutta kaupunkitaiteesta (Taidekaupunki esille katukuvassa ja toimitiloissa), vetovoimaa tapahtumista ja tarinoista (kulttuurimatkailun huippukohde) sekä kansainvälisyyttä ja näkyvyyttä kulttuuripääkaupunkiyhteistyöstä (Tampere 2026 -valmisteluhanke & jatkohanke Operaatio Pirkanmaa 2022–2024. (Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019.)

Ensimmäisen teemakokonaisuuden *Kasvua ja kehitystä kulttuurista* tavoitteet on tiivistetty seuraavasti (Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019):

- Tavoitteena on kasvattaa Taidekaupunkiin kulttuurikansalaisia.
- Luovuus ja hyvinvointi toimivat alueen lasten ja nuorten voimavarana ja samalla tukevat heidän oppimistaan.
- Taidekaupunki on entistä houkuttelevampi asuinpaikka lapsiperheille.
- Kaupunki tarjoaa monipuolisia työmahdollisuuksia taiteilijoille ja kulttuurin tekijöille lisäten samalla heidän halukkuuttaan muuttaa paikkakunnalle.

Kulttuuristrategian keskeinen tavoite on siis mahdollistaa kulttuurinen osallisuus kaikille kaupunkilaisille.

5.2 Kulttuurikasvatuksen tavoitteet ja käytännön haasteet Mänttä-Vilppulassa

Mänttä-Vilppulassa laadittiin laajapohjaisessa toimijoiden yhteistyössä vuonna 2021 kulttuurikasvatusohjelma Kulttuuripuu, jonka johdannossa todetaan, että

Kaupunkistrategiassa kulttuuri ja taide on nostettu esiin keskeisesti. Strategisena tavoitteena on, että Mänttä-Vilppula on kaikkien tuntema Taidekaupunki, jossa kulttuuri ja taide näkyvät niin kaupunkikuvassa, tapahtumissa, harrastusmahdollisuuksissa kuin myös osana kaupunkilaisten ajattelua ja arkea. Taidekaupungin visio 2020-luvulle on: Olemme Suomen vetovoimaisin ja tunnetuin taidekaupunki, jossa hyvinvointi perustuu vahvaan elinkeinoelämään ja yrittäjyyteen, taide- ja kulttuuritoiminnan arvostamiseen sekä luovaan osaamiseen ja monipuoliseen koulutustarjontaan. Kaupunkistrategiaa tukevassa, vuoteen 2029, ulottuvassa kulttuuristrategiassa kulttuurikasvatus on nostettu keskeisesti esille. Strategiassa määritellään tavoitteet ja toimenpiteet, joihin sitoutumalla rakennetaan kulttuurisesti kehittyvää kaikkien asukkaiden Taidekaupunkia. Strategisten toimenpiteiden keskiössä ovat oman kulttuurikasvatusohjelman toteuttaminen, monipuolisen harrastustoiminnan tukeminen, julkisen taiteen näkyvyyden edistäminen kaupunkikuvassa, vetovoimaisten kulttuuritapahtumien tuottaminen ja kulttuuripääkaupunkihankkeen maakunnallisen yhteistyön toteuttaminen. Strategioiden lisäksi kaupungin hyväksymässä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on kirjattuna monia konkreettisia toimenpiteitä, joilla kehitetään lasten ja nuorten kasvuympäristöä, harrastamisen mahdollisuuksia ja yleisen hyvinvoinnin lisäämistä kaupunkipalveluista kehittämällä. (Kulttuuripuu 2021.)

Kulttuuripuu pohjautuu yleisiin kulttuurikasvatuksen tavoitteisiin ja periaatteisiin. Kulttuuripuun sisällön suunnitteluun ja muotoiluun osallistui laaja moniammatillinen asiantuntijajoukko, jossa oli edustettuna laajasti sekä kaupungin organisaation eri sektorit että kolmannen sektorin kulttuurikasvatukseen osallistuvat toimijat. Koronapandemia sekä erilaiset hallinnolliset muutokset kaupunkiorganisaatiossa haittasivat Kulttuuripuun jalkauttamista heti alussa, mutta vuoden 2023 alussa aloitti työskentelyn Mänttä-Vilppulan sivistys- ja kulttuurilautakunnan nimeämä kulttuurikasvatustyöryhmä, jonka tehtävänä on koordinoita tarvittaessa suunnitelman päivittämistä ja sen toteutumisen raportointia kasvatusyksiköissä.

Kulttuuripuun tavoitteissa todetaan, että ohjelman tavoitteena on että peruskoulun ja 2. asteen opinnot päättävälle nuorelle ovat tuttuja niin kaupungin museot ja kulttuurilaitokset kuin eri taiteenlajit. Taiteen ja kulttuurin kohtaaminen ja näihin liittyvät vierailut käynnistetään jo varhaiskasvatuksen ryhmissä. Kulttuurikasvatusohjelmaa toteutetaan sivistyspalveluiden ja kulttuuri- ja hyvinvointipalveluiden sekä ohjelman toteutuksessa mukana olevien kulttuurilaitosten ja -toimijoiden yhteistyönä.

Varsinaisessa ohjelmaosuudessa on määritelty kullekin ikäryhmälle ja luokkatasolle tietyt sisällöt, joihin kyseisen lukuvuoden aikana on tarkoitus hakeutua/osallistua kyseisen lukuvuoden aikana. Kulttuuripuu onkin opettajille ennen kaikkea ohjaava ja ideoita antava dokumentti. Varsinaista kulttuurikasvatustoimintaa ei kaupungissa koordinoi tällä hetkellä kukaan, vaan suunnitelman toteutuminen on enemmänkin kiinni yksittäisistä opettajista.

Kaupungin kulttuurikasvatustyöryhmä on tietoinen siitä, että eri puolilta Mänttä-Vilppulan kaupunkia on varsin eriarvoiset lähtökohdat päästä kulttuurisisältöjen äärelle, ja tämän vuoksi ryhmä esitti, että lukuvuonna 2023–2024 on käytössä ensimmäistä kertaa yksikkökohtainen raportointilomake, jonka avulla halutaan myös päättäjille todentaa se, että esimerkiksi lasten ja nuorten kuljetuksiin pitää pystyä osoittamaan resursseja, jos halutaan, että yhdenvertaisuus toteutuu aidosti.

5.3 Kulttuuritoiminnan strategiset linjaukset ja kulttuurikasvatuksen tavoitteita Ylä-Pirkanmaan ja lähialueen kunnissa

Vastaavasti myös muissa kunnissa kulttuurikasvatuksella on erilaisia strategisia tavoitteita ja painopisteitä: näiden strategioiden ja muiden kuntien linjauspaperien läpikäynti ja dokumenttianalyysi ovat merkittäviä myös kehittämistyöni kannalta, sillä verkoston toimintae-dellytyksien arviointi pohjautuu näiden linjausten muotoiluihin ja sisältöihin.

Ruoveden kuntastrategiassa (2021) on kirjattu tavoitteiksi mm. kunnan rakentaminen ja kehittäminen lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta, laadukkaiden palvelujen säilyttäminen ja tuottaminen kuntalaisille korkean osaamisen ja kestäväen talouden avulla, panostaminen ennaltaehkäisevään, asiakaslähtöiseen ja osallistavaan toimintaan sekä toiminnan uudistaminen ja kehittäminen yhteistyössä eri toimijoiden ja hallintokuntien kanssa.

Ruoveden kulttuurikasvatussuunnitelmaan on kirjattu varsin yleisiä tavoitteita yhteistyöstä kunnan ja alueen toimijoiden kanssa, mutta merkittävää alueellisen verkostoitumisen kehittämisen näkökulmasta on se, että suunnitelmassa on mukana mainittuna myös esimerkiksi naapurikuntien kulttuuritoimijoita.

Oriveden kaupunkistrategiassa yhtenä päätavoitteena vuotta 2030 mentäessä on turvata lasten ja nuorten hyvän kasvu ja oppiminen ja toimenpiteinä sen saavuttamiseksi mm. mahdollistetaan lasten ja nuorten harrastustoimintaa sekä edistetään terveitä elintapoja ja hyvinvointia. Hyvinvointisuunnitelmassa puolestaan kulttuuri nähdään kaikille väestöryhmille merkittävänä hyvinvointitekijänä. Myös lasten ja nuorten kulttuuriosallisuus nähdään suunnitelman mukaan merkittävänä tekijänä. (Oriveden kaupunki 2021.)

Oriveden kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuurikipinässä linjataan, että esi- ja alkuopetuksessa Kulttuurikipinän aihealueiden käsittelyssä painotetaan tunnetaitoja ja lapsen suhdetta lähiympäristöön. Perusopetuksen 3–6-luokilla painottuu puolestaan oppilaan henkilökohtaisen suhteen rakentaminen kotiseutuun ja sen kulttuuriperintöön. Yläkoulun aikana painotetaan kestävän kehityksen, osallisuuden, taiteen ja kulttuurin kasvamista osaksi jokaisen elämää. Rehtorien kokous päättää vuosittain yhteistyössä kaupungin kulttuuripalveluiden kanssa taide- ja kulttuurikasvatuksen teeman, joka otetaan huomioon lukuvuoden toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Aihealueiden toteutustavat ratkaistaan yksikkökohtaisesti. Toiminnan suunnittelua ja toteuttamista tukevat Oriveden kaupungin tapahtumakalenteri, päivitettävä kooste taiteen ja kulttuurin toimijoista sekä Kulttuurikipinää varten luotu suunnittelupohja. (Oriveden kaupunki 2020.)

Sisältöjen osalta Kulttuurikipinässä on varsin monipuolinen tarjonta: mm. erityinen Taideratas toteutuu kouluilla 3. ja 5. luokilla; Taidekeskus Purnun näyttely; Oskon Satuteatteri; Taitokeskus Oriveden vuotuinen toiminta; Lasten Pirkkaset -lastenkulttuuriviikot helmikuussa; kirjaston tapahtumat ja näyttelyt; kirkot; Hörtsänän arboretum ja niin edelleen. (Emt.)

Juupajoen kuntastrategia ulottuu tällä hetkellä vuoteen 2025 ja sen neljästä päätavoitteesta yksi on *elinvoimaiset palvelut*, johon strategian mukaan päästään johtamalla palveluja fiksusti ja järjestämällä ne verkoston tuella sekä *kukoistava yhteisö*, joka saavutetaan luomalla uudenlaista yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia saattamalla toimijoita yhteen. Erillistä kulttuurikasvatussuunni-

telmaa Juupajoella ei ole, vaan kunnan kulttuuripalveluissa kehitetään kunnan taidekasvatus-toimintaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Kulttuuri nähdään organisaatiossa selkeästi osana hyvinvointipalveluja. (Juupajoen kunta 2018.)

Virtain kaupungin strategiassa vuosille 2022–2025 yhtenä peruspalkkina on ”Onnistuva Virrat” ja sen toimenpiteinä mm. taata laadukkaat ja joustavat lapsiperheiden palvelut ja turvallinen kasvuympäristö, tulevaisuuden tekijöiden kouluttaminen monipuolisissa kouluissa sekä omassa lukiossa sekä monipuolisten harrastusmahdollisuuksien vaalimisen. (Virtain kaupunki 2022.) Operaatio Pirkanmaa -yhteistyön johdosta tiedän, että Virroilla kulttuuripalvelut siirrettiin hallinnollisesti hiljattain sivistyspalvelujen alueelta uudelle hyvinvointipalvelujen alueelle, mikä on myös huomionarvoinen linjaus.

Yhteenvetona voisi todeta, että alueen kunnissa on selvästi tarve ja tavoite toteuttaa laadukasta kulttuuritoimintaa kaikenikäisille kuntalaisille, mutta toimintaympäristöt ovat hyvin vaihtelevat. Verkostoituminen muiden kanssa on erityisesti pienille kunnille elinehto, kun vähiä voimia voidaan yhdistää ja toteuttaa esimerkiksi pienemmillä hallintokuluilla enemmän.

6 LASTENKULTTUURIKESKUS KIPINÄN TOIMINNAN SUUNTAVIIVAT

Tässä luvussa esittelen kulttuuritoimijoille tehdyn kyselyn pohjalta niitä suuntaviivoja, joiden pohjalta perustettavan keskuksen toimintaa voidaan lähteä kehittämään.

6.1 Kysely kulttuurisektorin toimijoille

Kehittämistyöni tiedon- ja aineiston keruun ytimessä ovat mänttävilppulalaisille kulttuuritoimijoille osoitettu kysely/haastattelu (kysymykset liitteessä 1) sekä kyselyaineiston pohjalta toteutettu jatkotyöstö eli aivoriihityöskentely, johon osallistui kaupungin hallinnon nimeämä kulttuurikasvatustyöryhmä.

Tämän työskentelyprosessin perusteella on ollut mahdollista muotoilla perustettavalle lastenkulttuurikeskukselle, Kipinälle, sen keskeiset toiminnan tavoitteet, arvot ja käytännön palvelusisällöt sekä hahmotella verkostoa, joka on keskuksen toiminnan ytimessä. Kyselyyn käytettiin Microsoftin Forms-alustaa, koska se on työnantajani ja työn tilaajan käytössä oleva työkalu. Aivoriihityöskentelyssä käytettiin Teams-kokousympäristöä sekä Padlet-alustaa.

Muotoilin kysymyslomakkeeseen monivalintakysymykset vastaajan mielestä tärkeimmistä arvoista sekä keskuksen toiminnan pitkän tähtäimen tavoitteista lastenkulttuuritoiminnan yleisten periaatteiden sekä vertailuanalyysin kohteina olleiden lastenkulttuurikeskuksen arvolinjausten ja toiminnan tavoitteiden pohjalta. Valmiiksi annettujen vaihtoehtojen lisäksi oli aina mahdollista antaa myös oma muu vastausvaihtoehto.

Lähetin aluksi kyselyn yhteensä 28 vastaanottajalle ja 16 heistä vastasi kyselyyn. Yksi vastaaja kertoi keskustelleensa useiden koulunkäyntiavustajien kanssa ja sisällyttäneensä heidän vastauksensa omaansa. Neljatoista vastaajaa täytti kyselylomakkeen itse ja lisäksi kahden kanssa kävimme kysymykset yhdessä keskustellen läpi laajentaen keskustelua myös vähän syvemmälles, jolloin kirjasin vastauksia lomakkeelle vastaajien puolesta. Näiden henkilöiden osalta keskustelun laajennuksia kirjasin viimeiseen vapaa sana -kenttään. Vastaajien joukossa oli mm. koulujen opettajia, taiteilijoita, kirjastopalveluista vastaavia henkilöitä, museopedagogiikan asiantuntijoita sekä taiteen perusopetuksen opettajia.

Päädyin toteuttamaan kyselyn tässä vaiheessa vain ammattilaisille ja kulttuurikasvatustyöhön eri tavoin orientoituneille toimijoille. Olin tietoinen siitä, että monimuotoisen osallisuuden varmistamiseksi myös mahdollisen tulevan asiakaskunnan olisi olennaista osallistua sisältöjen suunnitteluun, mutta kokemukseeni perustuen tiesin tässä olevan ison viestinnällisen haasteen: on linjakkaampaa ottaa laajempi joukko suunnittelemaan toiminnan sisältöjä siinä vaiheessa, kun esimerkiksi hankerahoitus on varmistunut keskuksen käynnistämiseksi. Jos asia ”leviää” liian varhaisessa vaiheessa suunnittelua liian laajalle, voi jatkossa olla viestinnällisesti haastavaa ja aikaa vievää perustella kovin laajalle mahdollisia ja melkein väistämättömiä isoja suunnitelmanmuutoksia yms. hankkeen edetessä.

Kyselyn lähetyksen yhteydessä kuvasin saateviestissä lyhyesti lähtötilanteen ja lastenkulttuurikeskusidean syntymisen lähtökohdat. Vastaajat saivat myös tietää kyselyn olevan osa kehittämistyön aineistonkeruuta ja että heidän vastauksiaan käytetään työssä henkilöllisyyksiä tunnistamatta. Vastaaminen nimettömänä ei ollut tähän kyselyyn mahdollista eli kaikkien vastaajien henkilöllisyys on tiedossani. Nimen lisäksi vastaajilta kysyttiin taustatietona työpaikkaa ja tehtävänimikettä. Mänttä-Vilppulan kaupungilla on oma tietosuojaseloste, johon viittasin saateissa myös.

6.2 Keskuksen arvot ja toiminnan tavoitteet

Kyselyn alussa oli kysymys, jossa vastaajan oli myös mahdollista todeta, että hänen mielestään lastenkulttuurikeskuksen perustaminen Ylä-Pirkanmaalle ei ole perusteltua. Tässäkin tapauksessa vastaajaa pyydettiin kuitenkin lähettämään lomake. Tällaisia vastauksia ei tullut, mutta epäröintiä keskuksen perustamisen tarkoituksenmukaisuudesta esiintyi joissakin vastauksissa.

Yksi vastaaja pohti asiaa näin:

Totta kai olisi hienoa, jos sellainen olisi, mutta sen aktiivinen käyttö vaatisi isompia määriä lapsia. Meillä lasten määrä vähenee valitettavaa vauhtia, mutta lkk voisi toimia tänne muuttaville lapsiperheille houkuttimena. -- kaupungin palveluissa joudutaan leikkaamaan joka vuosi, jo parinkymmen vuoden ajan, joten uusilla, hyvillään ideoilla ei ole oikein kasvualustaa. (Lomake 1, vastaaja 1.)

Tämä resurssien puute on aivan todellinen haaste. Toisaalta yhdenvertaisesti saavutettavat kulttuuripalvelut on lakiinkin kirjattu tavoite, jota ei voi olla tavoittelematta. Kuten taas yksi keskuksen perustamista puoltava toimija kiteytti: ”Kaikki tietävät, että meillä on hirveän vähän rahaa, ja näen että keskusta tarvitaan koordinoimaan, että ne vähät rahat tulisi mahdollisimman järkevästi käytettyä.” (Lomake 1, vastaaja 5).

Kulttuuriset oikeudet tarkoittavat yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti. Kulttuuriset oikeudet turvataan YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa (1948), Suomen perustuslaissa osana sivistyksellisiä oikeuksia ja kuntien kulttuuritoimintalaissa (2019). Asuinpaikka, elinympäristö, ikä, sukupuoli, terveydentila, toimintakyky, kieli, varallisuus tai etninen, uskonnollinen tai kulttuurinen tausta eivät saa olla esteenä kulttuuriin osallistumiselle ja hyvälle elämälle. Kaikille ihmisille on turvattava yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia, osallistua kulttuuriin ja ilmaista itseään läpi koko elämänkaaren ja kaikissa elämäntilanteissa.

Vastaajan mielestä tärkeimpiä keskuksen toiminnan arvoja koskevan kysymyksen vastauksissa nousivat esiin selvästi vastaajien mielestä kolme tärkeintä arvoa (valita sai mielestään enintään neljä tärkeintä arvoa):

- jokaisen lapsen ja nuoren oikeus saavutettaviin taide- ja kulttuuripalveluihin
- laadukkaat kulttuuripalvelut lapsille, nuorille ja perheille sekä
- lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin lisääntyminen.

Muita vastausvaihtoehtoja olivat lapsen oikeus leikkiä, luoda ja oppia, kulttuuri-identiteetin kehittyminen, kestävän kehityksen periaatteet ja ekologisuus, yhdenvertaisesti eri kulttuureja kunnioittava ja kulttuurisia raja-aitoja rikkova taidekäsitys, kulttuuriperinnön vahvistuminen sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön elämyksellinen kokeminen. Kaikki vaihtoehdot saivat ääniä, mutta kolmen kärki erottui selvästi.

Toiminnan tärkeimpiä tavoitteita koskevan kysymyksen osalta yllätyin hienoisesti kärkisijalle nousseesta tavoitteesta. Vaikka olen tehnyt viimeiset viitisen vuotta töitä tiukasti kulttuurisen aluekehittämisen parissa, en ennalta osannut arvata tai ainakaan olla varma, että lastenkulttuurikeskuksen toiminta veto- ja pitovoimatekijöinä nähtäisiin näin olennaisena myös vastaaja-

joukon mielestä. Toki itse näen sen sellaisena, koska veto- ja pitovoiman lisäsin myös monivalintavaihtoehtojen joukkoon. Tämä vastaajien näkemys kuitenkin vahvistaa myös omaa näkyäni keskuksen tarpeellisuudesta ja vastaa myös Mänttä-Vilppulan strategiaan tavoitteisiin.

Veto- ja pitovoimatekijyyden lisäksi kärkikolmikkoon tavoitteiden osalta nousivat

- lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen tasavertaisesti sekä paikallisesti että alueellisesti ja
- lastenkulttuurikeskuksen jäsenkuntien lapset ja nuoret ovat monipuolisen, helposti saavutettavan kulttuurin piirissä.

Myös aktiivinen ja näkyvä toimijuus alueella, kulttuurikasvatussuunnitelman koordinointi ja perheiden hyvinvoinnin lisääntyminen olivat lähellä kärkeä vastaajien mielestä näiden toiminnan tärkeimpien tavoitteiden joukossa.

Eri vastausten prosenttiosuudet jakaantuivat seuraavasti:

17 % Lastenkulttuurikeskuksen toiminta lisää alueen veto- ja pitovoimaa

14 % Lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen tasavertaisesti sekä paikallisesti että alueellisesti.

12 % Lastenkulttuurikeskuksen jäsenkuntien lapset ja nuoret ovat monipuolisen, helposti saavutettavan kulttuurin piirissä.

9 % Lastenkulttuurikeskus on aktiivinen ja näkyvä lastenkulttuuritoimija.

9 % Lastenkulttuurikeskus koordinoi kulttuurikasvatussuunnitelmien toteutumista jäsenkunnissa.

9% Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi lisääntyy

7 % Lastenkulttuurikeskuksen jäsenkuntien lapset ja nuoret ovat laadukkaan lastenkulttuurin piirissä.

7 % Lastenkulttuurikeskus on alueellaan toimivien kulttuurialan ammattilaisten merkittävä työllistäjä.

4 % Lastenkulttuurikeskus edistää lastenkulttuuritoimijoiden verkostoitumista alueellisesti ja valtakunnallisesti.

2 % Lastenkulttuurikeskus on edelläkävijä lastenkulttuurin verkostomuotoisessa toiminnassa.

6.3 Keskuksen ensimmäisen vaiheen palvelukokonaisuus

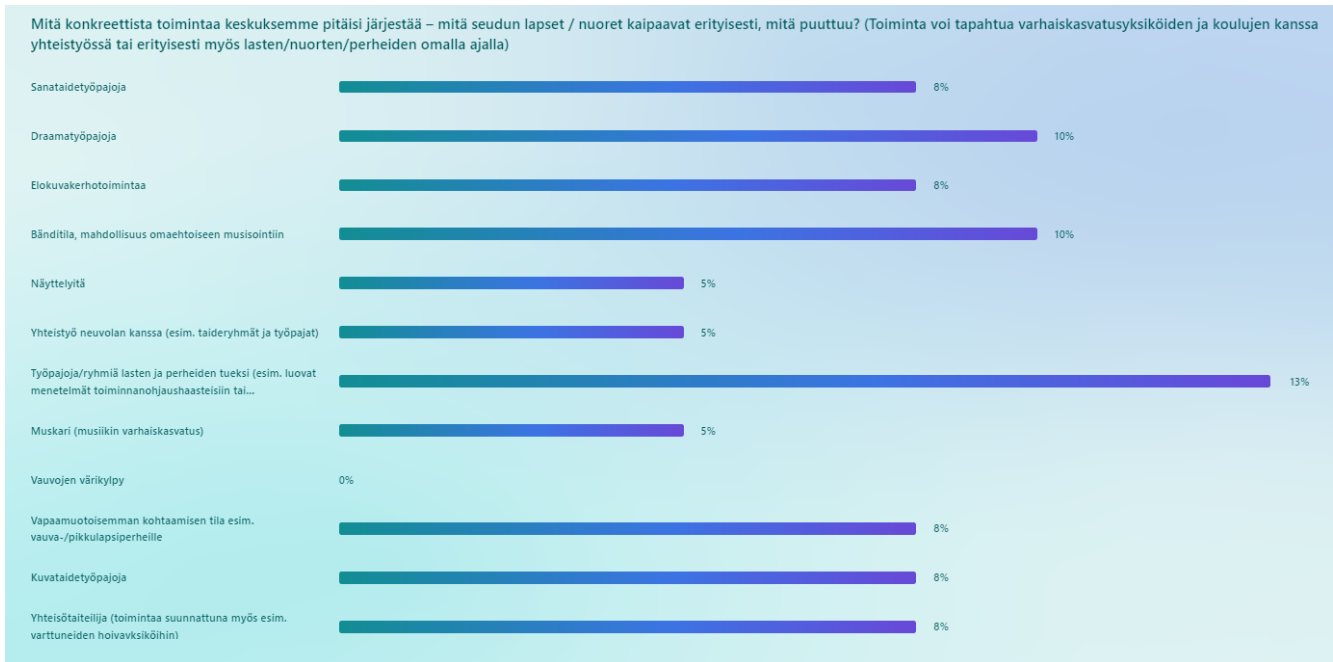
Eri taidekasvatussektorien tai taiteenlajien osalta tärkeimmiksi koettujen kärkisijalle nousi kuvataiteeseen vahvasti panostavassa kaupungissa luonnollisesti kuvataidekasvatus. Myös draamakasvatus, musiikkikasvatus, kestävyyskasvatus (kulttuurisesti kestävä toiminta) sekä sanataidekasvatus nousivat kärkiviisikkoon. Oheisessa kuvaajassa 6.1 näkyvät vastausten saamat prosenttiosuudet kaikista annetuista vastauksista.

Kuva 6.1, tärkeimmät kulttuurikasvatuksen muodot vastaajien mielestä.

Kuvassa 6.2 on esitettyä ajatuksia vastaajien mielestä tärkeimmistä konkreettisista toimintamuodoista. Kaikkein olennaisimmaksi vastaajien mielestä erottui ”Työpajoja/ryhmiä lasten ja perheiden tueksi (esim. luovat menetelmät toiminnanohjaushaasteisiin tai kirjallisuustera-

piaryhmät”), tämän lisäksi myös elokuvakerhotoiminta, bänditila, vapaamuotoisen kohtaamisen tilan mahdollistaminen kuin yhteisötaiteilijatoimintakin koettiin tavoiteltavina. Lisäksi kärkijoukoissa olivat työpajat niin sanataiteessa, draamakasvatuksessa kuin kuvataiteessakin. Tältä pohjalta on hyvä lähteä kartoittamaan toimintaa toteuttavia toimijoita, jotka voisivat tuottaa näitä sisältöjä.

Kuva 6.2 Tärkeimmät keskuksen konkreettiset toimintamuodot

Mykkänen (2016, 58) huomauttaa selkeästi kiteyttäen, että taide- ja kulttuuritoiminta yksinään ei ole mikään kaiken kattava ja aukoton ratkaisu syrjäytymistä aiheuttaviin ongelmiin. Taiteella on eheyttäviä hyvinvointivaikutuksia, mutta taidetoimintaa ei voi rinnastaa esimerkiksi mielen-terveystyöhön: taiteilijat eivät ole psykiatreja tai terapeutteja. Sen sijaan monialaisilla yhteistyöprosesseilla voidaan taide- ja kulttuuritoimintaa hyödyntää laajemminkin yhteiskunnallista hyvinvointia ja osallisuutta edistävässä työssä.

Tämä on tärkeää pitää mielessä, kun Kipinän toimintaa lähdetään varsinaisesti suunnittelemaan: vaikka esimerkiksi paikalliset toimijat kokivat työskentelyn tuen tarpeen lasten ja nuorten kanssa kaikkein tärkeimmäksi työmuodoksi, ei lastenkulttuurikeskus voi olla terapiakeskus. Toisaalta nopea silmäily suomalaisten lastenkulttuurikeskusten palveluntarjontaan osoittaa,

että sisältöjä nimenomaan erilaisiin tuen tarpeisiin on tarjolla varsin paljon. Tässä onkin sitten toisaalta asian tärkeä kääntöpuoli: yhdenvertaisuuden ja kulttuuripalvelujen saavutettavuuden tavoite. Kaikilla pitää olla mahdollisuus ja lupa osallistua ja kulttuuripalvelut voivat toimia usein nimenomaan hyvinvointipalveluna myös tältä osin.

Psykoterapiaa ei luonnollisesti lastenkulttuurikeskuksen palvelujen yhteydessä voida eikä ole tarkoituksenmukaista antaa, mutta erilaisten luovien menetelmien käyttäminen eri-ikäisten asiakkaiden ja tässä tapauksessa nimenomaan perheiden elämänlaadun parantamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi on taas lastenkulttuurikeskuksen ydintoimintaa. Esimerkiksi kirjallisuusterapiaryhmätyöskentely voi toimia osallistujien itseymmärryksen, minän vahvistamisen, tunteilmaisun sekä suullisen ja kirjallisen itseilmaisun kehittäjänä sanataiteen menetelmiä käyttäen, eikä kyse ole varsinaisesta lääketieteellisestä yksilöllisestä psykoterapiasta, jossa toki voidaan käyttää myös kirjallisuusterapeuttisia (Suomen kirjallisuusterapiayhdistys 2023).

Tuen tarpeen lasten ja perheiden kanssa työskentelyn lisäksi vastaajat nostivat konkreettisen tekemisen tärkeimpien listalle toki muitakin sisältöjä: työpajat sanataiteesta, draamasta ja kuvataiteesta, minkä lisäksi bänditila, elokuvakerhotoiminta ja vapaamuotoisen olemisen tila nähtiin olennaisena keskuksen palvelukokonaisuudessa. Näiden kaikkien tärkeimmäksi koettujen toimintojen toteuttajiksi kaupungista tai lähiseudulta löytyy myös ammattitaitoisia tekijöitä.

Moni vastaajista piti myös yhteisötaiteilijan palkkaamista tärkeänä tavoitteena. Eräs vastaajista kiteyttikin kyselyssä: ”Miten itseään Taidekaupungiksi tituleeraavan kaupungin palkkalistoilla ei ole yhtään taiteilijaa?” (Lomake 1, vastaaja 4). Yhteisötaiteilijan palkkaaminen ja toiminnan käynnistäminen on kuitenkin todennäköisesti niin laaja hanke, että se täytyy pitää lastenkulttuurikeskuksen konseptoinnista ainakin alkuun erillään. Alustavia, vielä epävirallisia keskusteluja on pidemmän tähtäimen suunnitelmia koskien tästäkin jo käyty. Kyseessä on kuitenkin hanke, johon tarvitaan erillinen rahoitus.

Erityisen tärkeää on huolehtia alusta asti toiminnan laadukkuudesta Lastenkulttuurin laatukäsikirjan linjausten mukaisesti, eli pitää huoli siitä, että taide ja kulttuuri, ammatillisuus, lapsilähtöisyys, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys ovat huomioituina sisällöissä. Tähän liittyen taidekasvattajien verkoston ammatillisesta kompetenssista ja toiminnan kestävät ratkaisut ovat tärkeitä. Lapsilähtöisyys toteutuu myöskin aidosti vasta siten, että keskusta varsinaisesti perustettaessa kysytään lapsilta ja nuorilta itseltään heidän tarpeistaan ja toiveistaan sekä otetaan heidät mukaan toiminnan suunnitteluun.

6.4 Toimiminen verkostossa

Verkostotyön vaikuttavuuden edistäminen vaatii erilaista johtajuutta verkoston elinkaaren eri vaiheissa. Aktivointivaiheessa johtajuutta on otettava aktiivisesti, jotta verkostosta voisi tulla kollektiivinen toimija. Kollektiivisen toiminnan vaiheessa johtajuutta on jaettava, jotta verkosto voisi vakiintua. Vakiintuneessa verkostossa on johtajuutta taas otettava, jotta verkoston voisi pitää elinvoimaisena ja suunnata uudelleen tarkoituksenmukaisempaan tehtävään tai muotoon. (Sorsa 2022.)

Verkostotoimintaa edistävät tutkitusti muutamat seikat: verkostotyön tulee tuottaa siihen osallistuville synergia ja lisäarvoa; tarkoituksenmukaiset rakenteen asettavat verkostotoiminnalle puitteet, jolloin verkosto kykenee toimimaan mahdollisimman itseohjautuvasti ja tehokkaasti; ilman aktiivista vuorovaikutusta ei synny uutta eikä verkoston jäsenten ajattelu muutu yhteiseksi ja verkoston jäsenet tuovat toiminnalle sen moniäänisyyden ja resurssit: ilman sitoutuneiden jäsenten panosta verkoston lisäarvo jää saavuttamatta. (Valtioneuvoston kansila 2019, 18.)

Mänttävilppulalaisille kulttuuritoimijoille tätä kehittämistyötä varten osoittamassani kyselyssä vastauksista nousi esiin useita toimijoita, jotka tunnistettiin paikallisesti lastenkulttuurikeskuksen potentiaalisiksi yhteistyökumppaneiksi eli verkostotoimijoiksi. Tällaisia toimijoita ovat

- Peruskoulut, lukio
- Varhaiskasvatusyksiköt
- Koulutusyhtymä SASKY
- Neuvola
- Kirjastot
- Merikanto-opisto (musiikin ja tanssin taiteen perusopetus)
- Autere-opisto (työväenopisto)
- Mäntän Kuvataideviikot
- Serlachius-museot
- Sanataideyhdistys POEM ry
- Mäntän Musiikkijuhlat
- Mäntän Nuorisosirkus
- Paikalliset pitäjäseurat

- Paikalliset (eri alojen) taiteilijat
- Verkostoon mukaan kutsuttavat kunnat
- Paikalliset liikennöitsijät
- Hankerahoittajat (erit. LEADER Poko ry)

Esimerkiksi Serlachius-museoiden merkitys osana verkostoa tunnistettiin laajasti sekä museoiden oman henkilökunnan että ulkopuolisten toimijoiden keskuudessa. Serlachiuksen taidesäätiö on tehnyt vuosia pitkäjänteistä työtä museokasvatuksen ja lasten ja nuorten kuva- ja taidekasvatuksen parissa sekä paikallisesti että alueellisesti. Toisaalta myös esimerkiksi järjestötoimijoiden merkitys on olennainen, koska esimerkiksi sirkus, teatteri, sanataide ja monet musiikkikasvatuksen muodot ovat tarjolla verkostossa nimenomaan järjestöjen toiminnan piirissä. Nämä toimijat ovat keskeinen osa verkostoa.

Ylä-Pirkanmaan alue on maantieteellisesti suhteellisen laaja, joten liikkuminen ja logistiikka laajemminkin on suunniteltava huolella. Yhtäältä taidekasvattajat liikkuvat alueen eri kohteisiin (esim. kouluihin) neljällä pyörällä, mutta toisaalta on myös tarkkaan tutkittava, miten asiakkaat saataisiin mahdollisimman kustannustehokkaasti liikutettua kulttuurin luokse.

Oppilaiden kuljetukset saattavat ilmeisesti usein tulla yksittäisinä tilauksina suhteellisen kalliiksi, mutta entä jos paikallisten linja-autoliikennöitsijöiden kanssa luotaisiin vakituinen Kipinä-bussi -konsepti, jolloin tiettyinä vakiopäivinä vaikkapa kaksi kertaa kuukaudessa kuljetettaisiin oppilaita eri paikkakunnilta vaikkapa jollekin museolle tai muuhun kulttuurikohteeseen ja bussin ollessa joka tapauksessa liikkeellä sitä voisi hyödyntää vaikkapa oppilaiden uimahalli- tai kirjastokuljetuksissa toisten ollessa museolla? Koordinointi ei voi olla ylivoimaisen vaikeaa, mutta olennaista on se, että on olemassa taho, joka koordinoinnista vastaa.

7 KEHITTÄMISEHDOTUKSET

7.1 Lastenkulttuurikeskus Kipinän Business Model Canvas

Business Model Canvasta käytetään liiketoimintamallin tai ansaintalogiikan suunnitteluun. Se antaa suunnittelulle viitekehysten ja rakenteen, jonka avulla liiketoimintaa voidaan konseptoida olemassa olevien uusien palveluiden tai hyödykkeiden ympärille. Business Model Canvas muotoillaan määrämuotoiseen taulukkokuvioon ja taulukon solut koostuvat seuraavista yhdeksästä osasta:

Kustannusrakenne: Mistä toiminnoista syntyvät keskeisimmät kustannukset palvelussa/toiminnassa?

Yhteistyökumppanit: Keitä tarvitaan yhteistyökumppaniksi palvelulupauksen saavuttamiseksi? Ketkä heistä ovat keskeisimpiä?

Kriittiset tehtävät: Mitä tehtäviä ja toimintoja on tehtävä, jotta voidaan lunastaa asiakkaalle annettu palvelulupaus?

Kriittiset resurssit: Mitä resursseja on oltava käytössä, jotta voidaan lunastaa asiakkaalle annettu palvelulupaus?

Kassavirta: Miten palvelut hinnoitellaan? Mistä saadaan taloudellisia resursseja toiminnallemme?

Asiakassuhteet: Miten hoidetaan asiakassuhteita?

Markkinointi, myynti ja toimitus: Miten asiakkaat saavat tiedon palvelusta? Miten saadaan uusia asiakkaita?

Arvolupaus (tai arvotarjous): Mitä hyötyä asiakas saa palvelusta/toiminnasta?

Asiakassegmentti: Keitä asiakkaat ovat?

Lastenkulttuurikeskust Kipinän (liike-)toiminnan hahmottelun kuvaamisessa käytetään Business Model Canvasta, BMC:ta. BMC:n muotoilussa hyödynnettiin virtuaalista aivoriihi-työskentelyä ja työskentelyyn osallistui Mänttä-Vilppulan kaupungin sivistys- ja kulttuurilautakunnan nimeämä kulttuurikasvatustyöryhmä. Ryhmän jäsenistä suurin osa vastasi kukin yksilöinä myös kyselyyn.

Tämän kehittämistyön tekemistä käsiteltiin ja seurattiin myös kevään ja syksyn 2023 aikana työryhmän kokouksissa. Ryhmä ei kuitenkaan ollut varsinainen ohjausryhmä vaan enemmänkin “kannustusryhmä”: ryhmän jäsenet näkevät erityisen hyvin ja lähietäisyydeltä ne haasteet, jotka laadukkaan kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttamiseen liittyvät ja siitä syystä ymmärtävät lastenkulttuurikeskustoiminnan suuren lisäarvon. Tästä syystä he olivat myös hyvin motivoituneita osallistumaan ideointiin, asioiden puntaroimiseen ja aiheeseen ylipäättään.

Business Model Canvas rakennettiin kyselyn toteutuksen jälkeen niin, että kyselyn tulokset käytiin läpi muiden kokousasioiden ohella ryhmän tapaamisessa ja esittelin BMC:n perusidean ja rakenteen. Muotoilin työryhmän yhteiselle Padlet-alustalle kentät, jotka vastasivat BMC:n soluja. Tämän jälkeen sovimme, että ryhmällä on viikko aikaa käydä lisäämässä omia ajatuksiinsa, huomioitaan ja kaikenlaisia kommentteja Padletin kenttiin. Osaan kentistä (arvolupaus, yhteistyökumppanit) lisäsin sisältöä itse kyselyn perusteella ja niihinkin pystyi luonnollisesti lisäämään ja kommentoimaan sisältöä, mutta muiden kenttien sisältö syntyi kokonaan tässä yhteisessä työskentelyssä.

Viikon kuluttua varmistin, ettei kukaan ryhmäläisistä halunnut enää lisätä mitään Padlettiin ja lähdin itse tiivistämään alustan sisältöjä BMC:iin sopivaan muotoon ja lähdin viemään niitä canvas-pohjaan. Lopputuleman hyväksyin vielä työryhmällä toisessa tapaamisessa.

Näin kiteytimme lastenkulttuurikeskus Kipinän (liike-)toimintasuunnitelman sen perustamisvaiheessa:

Kustannusrakenne – keskeisimmät kulut syntyvät seuraavista tekijöistä: henkilöstökulut (vastaava tuottaja, kulttuuriohjaaja), ostopalvelut (taidekasvattajien palvelut), matkakulut, viestintä ja markkinointi, verkostotyö alueen (kuntien kesken), yleinen hallinto

Yhteistyökumppanit – kuten jo aiemmin on todettu, kumppaniverkosto rakentuu todella monista ja erilaisista toimijoista. Verkostossa ovat mukana alueen peruskoulut, lukiot ja ammatillinen opetus, varhaiskasvatyüksiköt, verkoston kunnat, neuvolat, kirjastot, Merikantopisto, Autere-opisto (joka toimii myös useamman kunnan alueella), Mäntän Kuvataideviikot, Serlachius-museot, POEM ry, Mäntän Musiikkijuhlat, paikalliset liikennöitsijät, hankerahoittajat (ensisijaisesti maaseudun kehittämisrahasto LEADER ja Taiken rahoitukset).

Kriittiset tehtävät – näistä keskusteltiin paljon sekä alustalla että ääneen, mutta tärkeimmät löytyivät: tiivis yhteistyö koulujen ja varhaiskasvatyüksiköiden kanssa; yhteistyö taidekasvattajien verkoston kanssa; aktiivinen viestintä sekä toimijaverkoston sisällä että ulkoisesti, palvelujen markkinointi sekä hyvä yhteistyö ja koordinaatio alueen liikennöitsijöiden kanssa. Nämä tehtävät vaikuttavat selvästi erityisesti vastaavan tuottajan työkentältä.

Kriittiset resurssit – lastenkulttuurikeskus tarvitsee laadukkaan toiminnan varmistamiseksi aivan erityisesti riittävästi ammattitaitoista henkilökuntaa ja riittävän rahoituksen (sis. kuntaosuudet, hankerahoituksen, myöhemmin valtionavustuksen, kannatusjäsenyyksiä sekä palvelumyyntiä). Tämän lisäksi kriittisiin resurssihin kuuluvat hyvät viestintäkanavat sekä toimiva ja viihtyisä toimitila: vaikka toiminta olisi kuinka laadukasta, se ei tavoita ketään ilman tehokasta, monikanavaista viestintää. Ja jos toimintaympäristö on kolkko ja luotaantyöntävä, ei sitäkään hyvä sisältö korvaa. Toki toiminnasta paljon, ehkä jopa pääosa, tapahtuu muualla kuin keskuksen omissa tiloissa, mutta tällöinkin on huolehdittava, että taidekasvattajien käyttämät materiaalit ja työvälineet ovat laadukkaita ja turvallisia.

Kassavirta – keskukselle muodostuu tuloa monesta eri lähteestä. Tärkeä vakituinen rahoitusmuoto on mukana olevien verkostokuntien kuntamaksuosuudet, esimerkiksi 3-5 € / alle 18-vuotias asukas. Tästä keskusteltiin työryhmässä jonkin verran ja todettiin, että voisi olla jokin minimi, joka maksetaan, mutta sen lisäksi on mahdollista maksaa ylimääräistä. Joka tapauksessa kunnan keskukselta saamat palvelut suhteutuvat kuntamaksuosuuden suuruuteen. Tällainen on yleinen toimintatapa kuntien erilaisissa yhteistyöverkostoissa. Käynnistämisyvaiheessa Kipinälle tarvitaan hankerahoitus, myöhemmin toiminnan vakiinnuttua on mahdollista päästä ministeriön jakaman valtionosuuden piiriin. Myöhemminkin on haettava kehittämis- hankerahoituksia. Lisäksi voidaan harkita Kipinälle mahdollisuutta kannatusjäsenmaksut (jokona esim. henkilöjäsenet ja yhteisöjäsenet). Lisäksi vielä palvelujen myynti, kuten

taidesynttärät, koulutukset ammattilaisille ja tilojen vuokraaminen työpajakäyttöön muodostavat osansa Kipinän tuloista.

Asiakassuhteet – asiakassuhteiden hoidossa sähköiset kanavat lienevät kaikkein tärkeimmät nykyään alalla kuin alalla. Kipnäkin tarvitsee aktiiviset ja houkuttelevat somekanavat, lisäksi jo olemassa olevien asiakkaiden kanssa on mahdollista ylläpitää asiakasrekisteriä ja lähettää esim. uutiskirjeitä heille sähköpostiin. Lisäksi tärkeä asiakssuhteiden hoitomuoto on kasvokainen viestintä ja se tietysti mahdollistaa konsultaatiot paikan päällä, kun ollaan yhteisen lastenkulttuuritoiminnan äärellä.

Markkinointi, myynti ja toimitus – keskuksen toimintaa ja sisältöjä on markkinoitava aktiivisesti koko ajan. BMC:tä muotoillessamme pyysin työryhmän jäseniä pohtimaan hyvää markkinointia sekä ammatin (opettaja) että siviiliminän (useimmat heistä ovat vanhempia itsekin) kautta. Somekanavat tuntuivat tässäkin tapauksessa olevan tärkeä, myös uutiskirje ja ajantasainen tieto verkkosivuilla koettiin olennaisina. Koulujen ja kodin välisen viestintäkanavan Wilman käyttöä pohdittiin myös, ja todettiin, että sitä voi käyttää esimerkiksi pari kertaa vuodessa yleistiedotuskanavana kotien suuntaan, mutta mahdollisesti Wilman viestitulvan keskellä se ei välttämättä kovin tehokas markkinointikanava olisi säännöllisemmässä käytössä.

Arvolupaus – arvolupauksen muotoilimme kyselyn tulosten perusteella eli lupaamme ainakin että huolehdimme jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta saavutettaviin kulttuuripalveluihin, takaamme laadukkaat taide- ja kulttuuripalvelut sekä haluamme lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin lisääntyvän. Tästä kiteytyi varsinainen lupaus:

Pidämme huolta Ylä-Pirkanmaan lasten ja nuorten laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuudesta. Palvelut lisäävät lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Asiakassegmentti – keskeinen asiakaskunta on suhteellisen helppo määritellä. Siihen kuuluvat alueen kaiken ikäiset lapset ja nuoret, perheet, oppilaitokset ja varhaiskasvatusyksiköt.

Tiivistettynä kuvana lastenkulttuurikeskus Kipinän Business Model Canvas on seuraavassa kuvassa 7.1.

<p>Yhteistyökumppanit</p> <p>Peruskoulu, lukio</p> <p>SASKY</p> <p>Vanhauskasvatyskiskot</p> <p>Verkoston kunnat</p> <p>Neuvola</p> <p>Kirjasot</p> <p>Merikanto-opisto</p> <p>Autere-opisto</p> <p>Mantän Kuvataideviikot</p> <p>Sertachius-museot</p> <p>POEM ry</p> <p>Mantän Musiikkijuhlat</p> <p>Paikalliset liikennöitsijät</p> <p>Hankerahoittajat</p>	<p>Kriittiset tehtävät</p> <p>Tiivis yhteistyö koulujen ja vanhauskasvatyskiskoiden kanssa</p> <p>Yhteistyö taidekasvatäjien verkoston kanssa</p> <p>Aktiivinen viestintä sekä toimijaverkoston sisällä että ulkoisesti</p> <p>Palvelujen markkinointi</p> <p>Hyvä yhteistyö ja koordinaatio alueen liikennöitsijöiden kanssa</p> <p>Kriittiset resurssit</p>	<p>Arvolupaus</p> <p>Jokaisen lapsen ja nuoren oikeus saavutettaviin kulttuuripalveluihin</p> <p>Laadukkaat taide- ja kulttuuripalvelut</p> <p>Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin lisääntyminen</p> <p>>></p> <p>Pitämme huolta Ylä-Pirkanmaan lasten ja nuorten laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuudesta. Palvelut lisäävät lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.</p>	<p>Asiakassuhteet</p> <p>Somekanavat</p> <p>Sähköposti</p> <p>Konsultaatiot paikan päällä</p> <p>Markkinointi, myynti ja toimitus</p> <p>Some-kanavat</p> <p>Uutiskirje</p> <p>Verkkosivut</p>	<p>Asiakassegmentti</p> <p>Kaiken ikäiset lapset ja nuoret</p> <p>Perheet</p> <p>Oppilaitokset</p> <p>Vanhauskasvatyskiskot</p>
<p>Kustannusrakenne</p> <p>Henkilöstökulut >> Vastaava tuottaja, kulttuuriohjaaja</p> <p>Ostopalvelut >> Taidekasvatäjien palvelut</p> <p>Matkakulut</p> <p>Viestintä ja markkinointi</p> <p>Verkostotyö</p> <p>Yleinen hallinto</p>	<p>Kassavirta</p> <p>Verkostokuntien kuntamaksuosuudet (3-5 €/ alle 18-vuotias asukas)</p> <p>Alusaa hankerahoitus, myöhemmin valtionosuus</p> <p>Myöhemmin kehittämishankerahoituksia haettava</p> <p>Kannatusjäsenmaksut (henkilöjäsenet ja yhteisöjäsenet)</p> <p>Palvelujen myynti: taidesyntärit, koulutukset ammattilaisille, tilojen vuokraaminen työpajakäyttöön</p>			

Kuva 7.1 Lastenkulttuurikeskus Kipinän Business Model Canvas

Tämän toimintasuunnitelman perusteella on nähdäkseen mahdollista lähteä muotoilemaan keskuksen perustamisen hankesuunnitelmaa ja hakemaan hankerahoitusta.

7.2 Vaikutusketjun rakentuminen

Jos Business Model Canvas kuvaa lastenkulttuurikeskuksen tausta- ja pohjarakenteen, vaikutusketjutyökalulla voidaan puolestaan kuvata keskuksen toiminnan konkreettisen sisällön vaikutuksia asukkaissa. Vaikutusketjun avulla voi myös perustella esimerkiksi rahoitushakemuksessa sen, miksi keskuksen perustaminen on niin tärkeää. Lastenkulttuurikeskus Kipinän perustamisen tarpeellisuutta tässä kehittämistyössä esitettyssä muodossa voidaan siis havainnollistaa vaikutusketjun avulla.

Vaikutusketjua rakentaessa on tärkeää pohtia, millaisia muutoksia päämäärää kohti eteneminen edellyttää ihmisten käyttäytymisessä, yhteisöjen tai yhteiskunnan rakenteissa tai muussa toiminnan kohteessa. Nämä muutokset ovat toiminnalla tavoiteltavia vaikutuksia. Ketjun avulla voi kuvata vaikutukset kun jotain uutta toimintaa suunnitellaan. Suunnittelun voi aloittaa resursseista käsin, jolloin hahmottuu se, mitä voimme tehdä tai ikään kuin lopusta alkuun, jolloin ensin hahmotellaan halutut vaikutukset ja edetään taaksepäin, jolloin päästään lopulta resursointiin (Innokylä 2023b).

Tässä esitän ketjun resursseista käsin vaikutuksiin päin. Tähän vaikutusketjuun sisällöt nousevat kaikesta käyttämästäni aineistosta ikään kuin synteessä eli kuntien strategiat ja suunnitelmapaperit, kyselyt, haastattelut ja vertaisarvioinnit tuovat oman osansa tähän ketjuun.

Kuva 7.2 Lastenkulttuurikeskustoiminnan vaikutusketju

1. Resurssit: Millaisia resursseja me tarvitsemme tuottaaksemme mitä tarvitaan?

Resursointi on käytännössä se, mitä edellellisessä luvussa BMC:ssa on kuvattu.

2. Toiminta: Kuinka me tuotamme sen, mitä tarvitaan?

Käytännössä keskuksen tulee vuosittain selvittää verkostoon kuuluvien kuntien kulloisetkin kulttuurikasvatustarpeet ja koordinoida sekä aikatauluttaa yhdessä varhaiskasvatusyksiköiden ja koulujen kanssa kulttuurivierailut, rakentaa taidekasvattajien verkosto, tehdä näiden henkilöiden kanssa toimeksiantosopimukset, pohtia lasten ja nuorten kuljetusratkaisut verkostokumppaneiden kanssa sekä seurata ja raportoida toiminnasta. Tämän lisäksi esimerkiksi viestintään ja markkinointiin menee suhteellisen paljon työaika, samoin yleishallintoon. Pysyvässä toimitilassa tapahtuvan toiminnan koordinointi on oma kokonaisuutensa ja se on osittain maksutonta, osin todennäköisesti maksullista.

3. Tuotokset: Mitä meidän tulee tarjota, että muutos olisi mahdollinen?

Meidän tulee tarjota laadukasta ja saavutettavaa lastenkulttuuria ja lastenkulttuuritoimintaa, markkinoida sitä aktiivisesti, kehittää hyviä työtapoja verkostossa ja kehittää toimintaa ylipäätään koko ajan.

4. Välittömät tulokset: Kenen tai minkä täytyy altistua muutokselle ja millä tavalla?

Lapset, nuoret ja perheet luonnollisesti ovat ensimmäisenä altistumassa muutokselle: elämänlaatu ja hyvinvointi voivat lisääntyä. Tämän lisäksi myös esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja kouluissa henkilökunta pääsee osaksi muutoksesta: he saavat työlleen tukea ja opetussisältöjä on mahdollista monipuolistaa ja rikastaa.

5. Välittömät vaikutukset: Millaisilla konkreettisilla muutoksilla päämäärään liittyvät muutokset saadaan aikaan?

Varhaiskasvatyüksiköissä ja oppilaitoksissa pystytään toteuttamaan kunkin verkostokunnan kulttuurikasvatyüksuunnitelmien mukaista, laadukasta ja koordinoitua kulttuurikasvatyüksuointia kustannustehokkaasti. Ammattimaisille kulttuuritoimijoille ja taidekasvattajille tulee työtilaisuuksia.

6. Välilliset vaikutukset: Millaisia muutoksia tarvitaan, että edetään kohti päämäärää?

Lasten ja nuorten osallisuuden kokemukset lisääntyvät, jolloin syrjäytymisriskit pienenevät. Lasten ja nuorten mielen resilienssi, empatiakyky, ymmärrys maailmasta ja itsestä lisääntyvät. Myös vuorovaikutus-, kaveri- ja tunnetaidot kehittyvät vähitellen luovan taidetoiminnan seurauksena. Taide on siis parhaimmillaan ennaltaehkäisevää toimintaa: lapset ja nuoret viihtyvät koulussa, käyvät koulunsa loppuun ja heillä on vähemmän mielenterveydellisiä ongelmia aikuistuessaan (Houni ym. 2016, 112).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Suuntaviivat laadukkaan lastenkulttuurikeskustoiminnan käynnistämiseen

Tätä kehittämistyötä on johdattanut kysymys siitä, millaisilla toimintaperiaatteilla ja käytännön toteutussuunnitelmalla laadukas lastenkulttuurikeskustoiminta voidaan käynnistää Ylä-Pirkanmaalla. Työni on rakentunut konstruktivisen lähestymistavan mukaan. Tavoitteena on ollut luoda uusi konkreettinen tuotos, jonkinlainen merkityksellinen rakenne, jota voidaan hyödyntää jonkin todellisen, olemassa olevan ongelman ratkaisemiseen. Lastenkulttuurin ei-yhdenvertaiseen saavutettavuuden ratkaisemiseksi Ylä-Pirkanmaan alueella tarjoan siis ratkaisuksi lastenkulttuurikeskustoiminnan käynnistämistä.

Lastenkulttuurin laatukäsikirjan mukaan taide ja kulttuuri, ammatillisuus, lapsilähtöisyys, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys ovat laadukkaan lastenkulttuuritoiminnan ytimessä. Nämä suuntaviivat ovat myös olennaiset uuden keskuksen toimintaa suunniteltaessa. Ammatillisuus on nähdäkseni näistä tärkein yksittäinen tekijä, koska ammattitaitoinen tuotanto ja taidekasvatus toiminta tuovat mukanaan myös muut elementit. Ylä-Pirkanmaan alueella ja myös lähikunnissa elää ja työskentelee paljon ammattitaitoisia taidekasvattajia, joiden työn turvin keskuksen toiminnan laatu voidaan taata. Työtä voidaan tehdä myös monialaisesti ja verkostomaisesti: esimerkiksi tuen tarpeen lasten kanssa työskennellessä voisi harkita esimerkiksi työparia, jossa taidekasvattajan yhdessä kanssa työskentelee luoviin menetelmiin perehtynyt toimintaterapeutti.

Näyttää siltä, että ainakin Mänttä-Vilppulan kaupungissa olisi selvästi tarve ja myös riittävä verkosto lastenkulttuurikeskustoiminnan käynnistämiseksi ja edelleen kehittämiseksi. Sen avulla voitaisiin turvata laadukkaan ja saavutettavan lastenkulttuurin tarjoaminen lapsille ja nuorille. Yhdellä pienellä kaupungilla ei kuitenkaan ole resursseja lähteä järjestämään toimintaa yksinään, joten alueellinen, verkostomuotoinen rakenne olisi hyvä ratkaisu toiminnan kustannustehokkaan järjestämisen osalta. Ensimmäisenä on siis lähestyttävä mahdollisia kumppanikuntia tämän kehittämistyön aikana kertyneen tiedon kanssa ja selvittää, mitkä kunnista olisivat valmiita lähtemään verkostoon mukaan ja millä ehdoilla.

Käytännössä tämän jälkeen on muotoiltava tämän kehittämistyön pohjalta varsinainen hankesuunnitelma ja lähteä hakemaan hankerahoitusta. Maaseudun kehittämissrahasto (LEADER) sekä Taiken hankerahoitukset ovat todennäköisimpiä lähteitä. Hankemuotoista toiminnan on oltava välttämättä ainakin parin vuoden ajan, jotta se voidaan katsoa vakinaiseksi ja jonka jälkeen toimintaan voidaan hakea vuosittaista avustusta opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Hankerahoituksen varmistamisen jälkeen voi varsinaista toimintaa lähteä käynnistämään.

Toiminnan alussa on tärkeää määrittää minimitaso, jolla sisältöjä lähdetään toteuttamaan. Toimijaverkoston rakentaminen, viestintä ja markkinointi, sisältöjen suunnittelu ja käytännön kulttuurikasvatussisältöjen toteuttaminen alkavat heti hankkeen alussa, mutta toiminta pitää käynnistää kokeilemalla vähitellen, miten resurssit riittävät kaikkein parhaiten. Koska vastaaventyypistä toimintaa ei ole alueella aiemmin toteutettu, varmasti kaikkia kokeilemisen arvoisia työtapoja ei vielä voi edes tietää, vaan ne löytyvät ajan kanssa.

Johanna Selkee kiteyttää tulevaisuuden kulttuuritoiminnan idean:

Jatkossa tarvitaan valtion, kuntien, kulttuuritoimijoiden ja yksityisen rahoituksen yhteistyön ja yhdessä tekemisen eetosta, jotta kulttuurin peruspalikat pidetään kunnossa ja ihmisten saatavilla. - - Tarvitsemme paikkoja ja mahdollisuuksia käsitellä ja purkaa vaikeita asioita, mutta myös viihtyä, eläytyä ja rentoutua. Ja näitä mahdollisuuksia kulttuuri tarjoaa. Kunnissa, lähellä ihmisiä, asukkaiden henkistä kanttia ja jaksamista voidaan tukea parhaiten ja kulttuuri tarjoaa tähän hyviä mahdollisuuksia. (Selkee 2022.)

8.2 Havaittuja haasteita prosessin aikana

Toimijoiden saaminen työpajatyöskentelyyn mukaan on näinä aikoina hyvin haastavaa: freelance-taidekasvattajat eivät halua tulla ilmaiseksi – eikä sitä voi heiltä vaatiakaan: ”Vastasin kohtaan 17 kyllä, mikäli työ ei ole vapaaehtoistyötä ja mikäli se alusta asti huomioi kulttuurikentän erilaiset tulonmuodostumistavat.” (Lomake 1, vastaaja 4). Työkuorma myös kaupungin työntekijöillä suuri, joten heidänkään saaminen mukaan livetyöpajaan ei ollut käytännössä mahdollista. Toisaalta pandemia-aikana opittiin käyttämään etätyövälineitä varsin sujuvasti ja lopulta aivoriihityöskentely saatiin onnistumaan yllättävänkin hyvin kahden Teams-tapaamisen ja Padlet-alustan avulla. Näin Business Model Canvas saatiin lopulta muotoiltua yhteiskehittämisen keinoin, kyselyaineistojen pohjalta jatkokehittäen.

Lasten, nuorten ja perheiden mukaan saaminen keskuksen toimintasisältöjen ja palvelujen suunnitteluun olisi ollut ideaaleinta, mutta aikataulujen haastavuuden vuoksi ja toisaalta sopivan kohdejoukon määrittelemisen sekä saavuttaminen ei ollut tämän työn toteutuksen puitteissa mahdollista. Lisäksi sanaa ei alkuvaiheessa voi levittää vielä liian laajalle, kun esimerkiksi hankerahoitusta eli välttämätöntä resurssia ei ole vielä olemassa. Lastenkulttuurikeskuksen varsinaiset asiakkaat on saatava mukaan kuitenkin varsinaiseen käynnistyshankkeeseen, jolloin toimintaa lähdetään käytännössä rakentamaan. Lapset (pienimpien osalta perheet) tietävät itse parhaiten, mitä keskuksen puitteissa haluavat tapahtuvan, mikä heitä kiinnostaa, mitä he tarvitsevat ja mistä haluavat olla osallisia.

Lisäksi kuntasektorin taloudellinen tilanne tuntuu huolestuttavalta. Hyte-alueiden toiminnan aloittamisen jälkeen säästöpainet kunnissa ovat vain kasvaneet. Siksi tunnen välillä myös suuria lannistumisen kokemuksia niin tämän kuin monien muidenkin kehittämisideoideni ja -hankkeideni kanssa. Moni kyselyyn ja yhteiskehittämiseen osallistuneista toimijoista nosti tämän saman ilmiön esiin: hyviä suunnitelmia on vuosien aikana tehty, mutta ne eivät ole edenneet rahan, osaamisen ja ajan puutteen vuoksi. Tahto ja tarve tunnustetaan, mutta resurssit ovat hyvin tiukassa.

Muiden mahdollisten verkostokuntien toimijoiden mukaan saaminen esimerkiksi aineistonkeruuseen ja kyselyyn osallistujiksi ei ollut vielä tässä vaiheessa, vaikka se olisi ollut tärkeää. Toisaalta työverkostojeni kautta olen voinut jo epävirallisemmin keskustella kyseisten kuntien edustajien kanssa, ja ainakin alustavaa kiinnostusta on ollut useammassa kunnassa. Ainakin keskustelu jatkuu tämän kehittämistyövaiheen jälkeen.

8.3 Lastenkulttuurikeskus strategisena aluekehittämisen välineenä

Itse yllätyin projektin aikana eniten ehkä siitä, miten tärkeänä veto- ja pitovoiman välineenä tämän tyyppinen lastenkulttuurikeskus nähdään paikallisten toimijoiden keskuudessa. Varsinaisen työskentelyyn osallistuneen toimijajoukon lisäksi olen keskustellut aiheesta muissakin yhteyksissä paikallisten ihmisten kanssa ja yleisin toteamus on ollut se, että keskuksen kaltainen palvelu voisi osaltaan vaikuttaa perheiden muuttosuunnitelmiin suuntaan tai toiseen eli se voisi houkuttaa tulemaan tai jäämään paikkakunnalle poismuuton sijaan.

Kuntien strategioissa kulttuuritoiminta nähdään yleensä ainakin ideatasolla tärkeänä, mutta monesti resurssit ovat niukat. Ehdotankin, että lastenkulttuurikeskustoimintaa pitäisi lähteä tarkastelemaan Ylä-Pirkanmaalla selkeästi strategisena valintana. Tällöin toimintaan pitää uskaltaa varata resursseja, mutta toisaalta myös vaikutuksia pitää pystyä mittaamaan.

Jatkossa näiden mittareiden määrittely käyttäminen on siis Kipinän toiminnan arkea. TEA-vii-sari on kunnissa säännöllisesti käytettävä kulttuurihyvinvoinnin mittari, mutta muitakin ehkä tarvitaan. Kiinnostava työkalu lastenkulttuurikeskuksen toiminnan vaikutusten mittaamiseen voisi olla SROI eli Social Return on Investment. Se on menetelmä, jonka avulla arvioidaan rahamääräisesti esimerkiksi organisaation toiminnan sosiaalisia, terveydellisiä ja ympäristöllisiä vaikutuksia. SROI-metodi perustuu arviointitutkimukseen, sosiaalisen tilinpitoon ja kustannus-hyöty-analyysiin. SROI soveltuu hyvin ns. ruohonjuuritasolle: pienten ja paikallisten järjestöjen ja yhteisöjen vaikuttavuuden analyysiin. (ks. esim. Klemelä 2016.) Hyvinvointimittareiden lisäksi toimintaa täytyy mitata myös asiakasmäärissä (kohdatut lapset ja perheet), taidekasvattajien ja tuotantohenkilökunnan htv/http-määrissä sekä jatkuvalla asiakastyytyväisyysseurannalla.

Strategiseen toimintaan kuuluu myös jatkuva viestintä sekä asiakkaille ja potentiaalisille asiakkaille sekä kumppaniverkostolle, mutta myös päättäjille: on äärimmäisen tärkeää tehdä näkyväksi se, mitä aktiivisella ja laadukkaalla lastenkulttuurikeskustoiminnalla saadaan aikaan. Näin päättäjienkin on mahdollista tehdä päätöksiä perustuen faktoihin eikä mutuiluun.

Näen tämän kehittämistyön tuottaman tiedon valossa, että reuna-alueiden kuntien on tärkeää verkostoitua ja rakentaa yhteistyömalleja, jotta ne voivat taata ihmisen perusoikeuksiin kuuluvat laadukkaat kulttuuripalvelut kaikille asukkailleen. Lasten ja nuorten kulttuurikasvatus ja heille suunnatut kulttuuripalvelut ovat kivijalka, jonka päälle rakentuu mahdollisuus mielekkääseen ja laadukkaaseen elämään.

LÄHTEET

- Aholainen, Mari, Jäntti, Saara, Tammela, Annika, Tanskanen, Jani 2021. ”Miten taide vaikuttaa? Kulttuurisia näkökulmia hyvinvointiin ja terveyteen.” Lääkärilehti 9/2021. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/miten-taide-vaikuttaa-kulttuurisia-nakokulmia-hyvinvointiin-ja-terveyteen/?public=29e7a5eeae789608f35becb2cc8ef7a4>
- Houni, Pia, Turpeinen, Isto & Vuolasto, Johanna 2020. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus. Helsinki.
- Innokylä 2023a. Business Model Canvas. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/business-model-canvas>
- Innokylä 2023b. Vaikutusketju-työkalu. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/vaikutusketju>
- Isola, Anna-Maria ym. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 33/2017. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135356>
- Juupajoen kunta 2018. Kuntastrategia. <https://juupajoki.fi/hallinto-ja-paatoksenteke/kuntastrategia/>
- Kangas, Anita & Kivistö, Kalevi 2011. Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämiss politiikka. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75479/tr12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kiertävä Lastenkulttuurikeskus Kattila 2023. <https://kulttuurikattila.fi/>
- Kiertävä Lastenkulttuurikeskus Kattila 2023b. Facebook-päivitys 20.10.2023. Saatavilla: <https://www.facebook.com/kulttuurikat-tila/posts/pfbid023D9d7kDcdaJHcDVzLoqAGazxo5VTKZd8GTYMGBq83gWoDaqHco-fAzii3uKLDaEpMI>
- Kiilakoski, Tomi, Nivala, Elina, Ryynänen, Aimo, Gretschel, Anu, Matthies, Aila-Leena, Mäntylä, Niina, Gellin, Maija, Jokinen, Kimmo & Lundbom, Pia 2012. ”Demokratiaremontin työkaluja”. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratiapoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Julkaisuja 118. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 249–272.
- Klemelä, Juha 2016. Järjestöt, vaikuttavuus & raha -arviointimenetelmä. SROI-menetelmä. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Kumpulainen, Kaisu; Husu, Hanna-Mari 2020. ”Nuorten yhteiskunnallinen osallistaminen kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan kautta.” Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura.
- Laitinen, Liisa 2021. Taide nuorten tulevaisuustaitojen tukena. Tietokortti 1/2021. Taikusydän.
- Lampert, Nancy 2006. ”Critical Thinking Dispositions as an Outcome of Art Education.” Studies in Art Education, 47(3), 215–228.
- Lastenkulttuurikeskus Verso 2021. Luovuus versoo. Lastenkulttuurikeskus Verson strategia 2021–2025. <https://www.versoverkko.fi/info/strategia/>

- Luke, Jessica, Stein, Jill, Foutz, Suszann & Adams, Marianna 2007. ”Research to Practice: Testing a Tool for Assessing Critical Thinking in Art Museum Programs.” *Journal of Museum Education*, 32(2), 123– 135.
- Lönnrot, Elias: Kanteletar, elikkä, Suomen kansan vanhoja lauluja ja virsiä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2005 (18. painos, 1. painos 1840)
- Mykkänen, Mira 2016. Kulttuuri kylässä: Kulttuuriosallisuuden toteutuminen ja mahdollistaminen haja-asutusalueilla. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Mänttä-Vilppulan kaupunki 2019. Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan kulttuuristrategia 2019–2029. <https://www.manttavilppula.fi/kaupunkipalvelut/kulttuuritoimisto/kulttuuristrategiatyo/>
- Mänttä-Vilppulan kaupunki 2021. Kulttuuripuu 2021–2024. Taidekaupungin kulttuurikasvatusohjelma. <https://www.manttavilppula.fi/kaupunkipalvelut/kulttuuritoimisto/kulttuurikasvatusohjelma/>
- Mänttä-Vilppulan kaupunki 2022. Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan kaupunkistrategia 2022–2032. https://www.manttavilppula.fi/site/assets/files/8320/mantta-vilppula_kuntastrategia_2022_esitys_ulkoiseen_kayttoon.pdf
- Ojasalo Katri, Moilanen Teemu & Ritalahti Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudella osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro. Helsinki.
- Operaatio Pirkanmaa 2023. <https://www.operaatiopirkanmaa.fi/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:6. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75262/tr6.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. Yleisavustukset lastenkulttuurin tukemiseen. <https://okm.fi/-/lastenkulttuurin-seka-lasten-ja-nuorten-kulttuuri-ja-mediakasvatuksen-edistaminen>
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. https://oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Oriveden kaupunki 2021. Kaupunkistrategia 2030. <https://orivesi.fi/wp-content/uploads/2021/12/Oriveden-kaupunkistrategia-2030-1.pdf>
- Oriveden kaupunki 2020. Kulttuurikipinä. Oriveden taide- ja kulttuurikasvatussuunnitelma. https://peda.net/orivesi/kulttuurikipin%C3%A4/tjkk2:file/download/b5d6a3b18f292f2d65aa4d7d39236626a14ff371/Liite_1_Kulttuurikipin%C3%A4%202020.pdf
- Pirkanmaan hyvinvointialue (PIRHA) 2022. Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. <https://www.pirha.fi/documents/d/guest/pirkanmaan-kulttuurihyvinvointisuunnitelma>
- Rosenlöf, A-M. (2022). Taide nuorten tulevaisuustaitojen tukena: hyvä toimintamalleja ja käytäntöjä. Tietokortti 2/2022. Taikusydän.

- Ruoveden kunta 2021. Ruoveden kunnan kulttuuristrategia 2021. https://www.ruovesi.fi/attachments/filebank/39.pdf?name=Ruoveden_kuntastrategia_2021&ts=1690553164&disp=attachment
- Selkee, Johanna 2022. Arjessa ja kriiseissä tarvitsemme sivistystä, viihdettä ja elämyksiä eli kulttuuria. <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2022/arjessa-ja-kriiseissa-tarvitsemme-sivistysta-viihdetta-ja-elamyksia-eli-kulttuuria>
- Selkee, Johanna 2019. Kuntien yhteistoiminta ja mahdollisuudet kulttuuripalvelujen järjestämisessä. Kuntaliitto. <https://kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien%20yhteistoiminta%20kulttuuripalvelujen%20j%C3%A4rjest%C3%A4misess%C3%A4.pdf>
- Sorsa, Ville-Pekka 2022. Verkostojen johtaminen muuttuu verkoston elinkaareissa. <https://blogs.helsinki.fi/verkostojohdaminen/2022/09/>
- Suomen kirjallisuusterapiayhdistys 2023. Mitä kirjallisuusterapia on? <https://kirjallisuusterapia.net/kirjallisuusterapian-historiaa/>
- Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2022. Lastenkulttuurin laatukäsikirja. <https://lastenkulttuuri.fi/wp-content/uploads/2016/01/200x235-Laatukasikirja-netti-pdf.pdf>
- Tampereen kaupunki 2023. Lastenkulttuurikeskus Rulla 2023. <https://www.tampere.fi/lastenkulttuurikeskus-rulla>
- Tampereen kaupunki 2023a. Taidekaari. <https://www.tampere.fi/taidekaari>
- Valtioneuvoston kanslia 2019. Verkostojohtamisen opas. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161513/VNK_12_19_Verkostojohtamisen_opas.pdf
- Virolainen, Jutta 2015. Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistäitiö Cuporen verkkojulkaisuja 26. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf
- Virtain kaupunki 2022. Virtain kuntastrategia 2022–2025. <https://www.virrat.fi/client/virrat/userfiles/kuntastrategia-2022-2025.pdf>
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>
- YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus 1948. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoi-keudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake mänttävilppulalaisille kulttuuritoimijoille

1. Vastaajan nimi

2. Vastaajan sähköpostiosoite

3. Edustamasi organisaatio

4. Ammattinimikkeesi / työtehtäväsi

5. Onko alueellamme (Taidekaupungissa ja mahdollisesti myös laajemmin Ylä-Pirkanmaalla) mielestäsi tarvetta ammattimaisesti toimivalle lastenkulttuurikeskukselle?

(Jos vastauksesi on "ei", ei loppuihin kysymyksiin tarvitse vastata, mutta lähetäthän lomakkeen kuitenkin!)

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

6. Halutessasi voi kommentoida ylläolevaa vastaustasi tähän

7. Mitkä sisällöt / toiminta olisivat mielestäsi tärkeimmät alueellamme **varhaiskasvatusyksiköiden ja koulujen kanssa yhteistyössä toteutuvassa lastenkulttuurikeskuksen toiminnassa** – minkä sisältöjen koordinointiin ja toteutukseen tarvittaisiin erityisesti keskuksen tukea?

Valitse enintään 5 vaihtoehtoa.

Arkkitehtuurikasvatus

Draamakasvatus

Elokuvakasvatus

Kestävyysskasvatus (kulttuurisesti kestävä toiminta)

Kulttuuriperintökasvatus

Kulttuuriympäristökasvatus

Kuvataidekasvatus

Muotoilukasvatus

Musiikkikasvatus

Museokasvatus

Ruokakasvatus

Sanataidekasvatus

Sirkuskasvatus

Tanssikasvatus

8. Mitä konkreettista toimintaa keskuksemme pitäisi järjestää – mitä seudun lapset / nuoret kaipaavat erityisesti, mitä puuttuu? (Toiminta voi tapahtua varhaiskasvatyüksiköiden ja koulujen kanssa yhteistyössä tai erityisesti myös lasten/nuorten/perheiden omalla ajalla.)

Sanataidetyöpajoja

Draamatyöpajoja

Elokuvakerhotoimintaa

Bänditila, mahdollisuus omaehtoiseen musisointiin

Näyttelyitä

Yhteistyö neuvolan kanssa (esim. taideryhmät ja työpajat)

Työpajoja/ryhmiä lasten ja perheiden tueksi (esim. luovat menetelmät toiminnanohjaushaasteisiin tai kirjallisuusterapiaryhmät)

Muskari (musiikin varhaiskasvatus)

Vauvojen värikylpy

Vapaamuotoisemman kohtaamisen tila esim. vauva-/pikkulapsiperheille

Kuvataidetyöpajoja

Yhteisötaiteilija (toimintaa suunnattuna myös esim. varttuneiden hoivayksiköihin)

Residenssitoimintaa

9. Mitkä arvot olisivat mielestäsi tärkeimpiä alueellisen lastenkulttuurikeskuksemme toiminnassa?

Valitse enintään 4 vaihtoehtoa.

Lapsen oikeus leikkiä, luoda ja oppia

Kulttuuri-identiteetin kehittyminen

Jokaisen lapsen ja nuoren oikeus saavutettaviin taide- ja kulttuuripalveluihin

Kestävän kehityksen periaatteet ja ekologisuus

Yhdenvertaisesti eri kulttuureja kunnioittava ja kulttuurisia raja-aitoja rikkova taidekäsitte

Laadukkaat taide- ja kulttuuripalvelut

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen

Kulttuuriperinnön vahvistuminen

Kulttuuri- ja luonnonympäristön elämyksellinen kokeminen

10. Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät lastenkulttuurikeskuksen toiminnan tavoitteet?

Valitse enintään 3 vaihtoehtoa.

Lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen tasavertaisesti sekä paikallisesti että alueellisesti.

Lastenkulttuurikeskuksen jäsenkuntien lapset ja nuoret ovat monipuolisen, helposti saavutettavan kulttuurin piirissä.

Lastenkulttuurikeskuksen jäsenkuntien lapset ja nuoret ovat laadukkaan lastenkulttuurin piirissä.

Lastenkulttuurikeskus on alueellaan toimivien kulttuurialan ammattilaisten merkittävä työllistäjä.

Lastenkulttuurikeskus on aktiivinen ja näkyvä lastenkulttuuritoimija.

Lastenkulttuurikeskus edistää lastenkulttuuritoimijoiden verkostoitumista alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Lastenkulttuurikeskus koordinoi kulttuurikasvatussuunnitelmien toteutumista jäsenkunnissa.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi lisääntyy

Lastenkulttuurikeskuksen toiminta lisää alueen veto- ja pitovoimaa

Lastenkulttuurikeskus on edelläkävijä lastenkulttuurin verkostomuotoisessa toiminnassa.

11. Minkä ikäisille keskuksen toiminta pitäisi erityisesti suunnata Taidekaupungissa ja Ylä-Pirkanmaalla?

Voit valita kaikki mielestäsi sopivat vaihtoehdot.

Alle kouluikäisille

Alakouluikäisille

Yläkouluikäisille

Vanhemmille alle 18-vuotiaille nuorille

Kaikille alle 18-vuotiaille kuntalaisille

Toimintaa ei pitäisi rajata vain lapsiin ja nuoriin vaan suunnata sisältöjä myös aikuisväestölle ja vartuneemmille kuntalaisille

12. Listaa alle mielestäsi olennaisia lastenkulttuurikeskuksen kumppaniverkoston kuuluvia alueemme toimijoita ja tahoja:

13. Mitkä kunnat muodostaisivat mielestäsi luontevan kuntakumppaniverkoston keskukselle? Voit merkitä kaikki mielestäsi sopivat.

Mänttä-Vilppula

Ruovesi

Virrat

Juupajoki

Jämsä

Ähtäri

Orivesi

14. Olisiko lastenkulttuurikeskuksen toiminnasta mielestäsi hyötyä kulttuurikasvatusohjelma Kulttuuripuun koordinoinnissa? (Tutustu: <https://www.manttavilppula.fi/kaupunkipalvelut/kulttuuritoimisto/kulttuurikasvatusohjelma/>)

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

15. Lastenkulttuurikeskuksen tarkoitus on toimia pääasiallisesti verkostomaisesti ja mobiilisti - alueen kunnissa liikkuen, varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten tiloissa ja yhteistyössä näiden kanssa. Tässä vaiheessa on myös suunnitelmissa, että keskuksella olisi kiinteämpi "kivijalkatoimipiste" Taidekaupungissa. Mikä voisi olla mielestäsi hyvä ja toimiva, eri puolilta kaupunkia mahdollisimman yhdenvertaisesti saavutettava sijainti tälle toimipaikalle? Mitä paikan valinnassa pitäisi mielestäsi ottaa huomioon?

16. Mikä olisi hyvä ja kuvaava nimi alueellamme toimivalle lastenkulttuurikeskukselle? (Esimerkinimiä muualta maasta: Rulla, Uulu, PiiPoo, Verso, Lastu, Lykky, Kattila, Metku, Kruunupää....)

17. Haluaisitko osallistua työpajatyöskentelyyn, jossa lastenkulttuurikeskuksen toiminnan sisältöjä ja suuntaviivoja suunnitellaan tarkemmin?

Kyllä

En

18. Lopuksi sana on vapaa: mitä mieleesi tulee tästä aiheesta, mitä haluaisit vielä sanoa?